

Доц. д-р Любомир Кавалджиев

Лекции по

**Психология
на
изкуствата**

Записала:

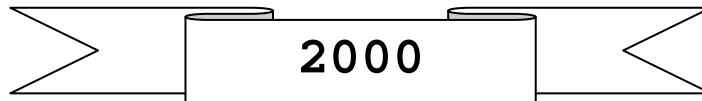
Марияна Димитрова Шиварова

Студентка V-ти курс; Ф№ 21101

Специалност: психология

Философски факултет

СУ "Кл.Охридски"

Въведение към проблематиката

Този курс от лекции фокусира вниманието върху това “как функционират и се организират художествените възприятия”¹; третира възприемането и съпреживяването на изкуството (художественото), но разбирано в един много по-широк смисъл – т.е. като “търсено” и “откривано” навсякъде, където е налице така наречената. ”артистична дейност”

Лекционният курс представя по-конкретно **КОГНИТИВНИТЕ модели** в рамките на психологията на изкуството ... т.е. “предмет на курса” е когнитивния аспект на психологията на изкуството ...

В този контекст е необходимо да се припомни факта, че силата на когнитивната наука² е в това, че по принцип осъществява връзката между хуманитарните дисциплини и информатиката; че (след “родоначалниците си”) се реализира преди всичко чрез екипна работа и че така провежданите когнитивни изследвания винаги имат практическа³ насоченост – т.е. техният резултат е винаги “веществен” практически обслужващ нечий потребности ...

Уточнение:

1. ... а не върху анализа на “творческия процес” ...
2. Източници на когнитивната наука Пиаже, Виготски, “гешалтпсихологията”, заедно с всичките им приложения в информационно-системното познание. Фактически сплитането на тези три линии и тяхното комбиниране с постиженията на информатиката чертае пътя на развитието на когнитивната наука ...
3. Когнитивните изследвания (независимо от разнообразните им приложения) имат перманентна връзка преди всичко с проблемите за съвременното “обучение”

Лекция №1

Моделите, като средство за описание, обяснение и прогнозиране в психологията на художествената култура.

Двуделни, триделни, четириделни модели и техните комбинации.

Пентабазис и кръгът на Хевнер.

Световното дърво като фундаментален модел в митопоетичното съзнание

Уточняване на смисъла, вложен в употребяваните понятия: “модел”, “когнитивни модели” ...

Уточнението е необходимо, защото често дори от специалисти терминът “модел” се използва неправомочно – т.е. “обърнато” (“огледално”). Прекрасна илюстрация на казаното е начинът, по който например се възприема една картина (произведение на изкуството) и съответно обектът, който тя изобразява. Масово обектът на изображение се приема за “модел”. Всъщност реално картината е модел на същия този обект ...

Моделът е такова изображение на избрани свойства на определена предметна област, наречена **оригинал**, при което основните релации между частите на модела са същите както тези на оригинала ...

➤ Моделът е представител, “заместител” на обекта – т.е. винаги е “модел на нещо”. Подобен е на реалния обект в някои, определени от конструиращия модела субект – свойства. А тъй като се абстрахира¹ от други свойства – на модела може да се гледа като на **общото**, противопоставено на **частното**...

Субект
Модел Обект
(аналогия²)

Конструирането на един модел има за цел по-ясно (нагледно) да представи (опише, обясни) даден обект (предмет, явление, отношение). Инструментът, чрез който се реализира тази цел е “**аналогията**”

➤ Векове наред – аналогията се е възприемала като елементарно³ и слабо средство за обяснение, докато водещо значение (преимущество!) в това отношение са имали индукцията и дедукцията. Едва информационната революция – разкрива действителните (при това водещи) възможности на аналогията като обяснително средство

Класификации на моделите (според аналогията между Модел и Оригинал):

Критерий: “**обхват**” на аналогията (А)

1. **Хомоморфни** модели – “пълна” А

Обхващат обекта в неговата цялост. Рядко се създават и най-често представят някакво природно явление напр.: Менделеевата таблица

2. **Изоморфни** модели

Представяват съзнателно търсени непълни, “груби” аналози между Модел-Обект..

Критерий: “**съдържание**” на аналогията (А)

1. **Структурни** модели ...

Аналогията м/у Модел -Оригинал се състои в съответствие между релациите, свързващи елементите на дадена система. Моделират се вътрешните механизми ...

2. **Функционални** модели ...

Моделират се външните/вътрешните начини на поведение на дадена система чрез входно-изходни връзки. Моделирането протича при абстрахиране от структурата ...

Принципни постановки при моделирането

Когато се конструира или анализира кой да е “модел” трябва да се отчита:

¹ За моделирането е типична “**апроксимацията**” – съзнателното огрубяване, в резултат на което винаги се получава скелет (схема). Човек непрекъснато “схематизира” – от значение обаче е как го прави. Най-разпространеният модел на схематизация е “двуделния” (с 2 крайни полюса/ противоположности) – като напр.: Хубаво–Грозно; Добро–Лошо ...

² Видът на изискваната (търсената) еднаквост на релациите между компонентите на обекта и модела му се нарича общо **аналогия** (“подобие”)...

³ Реално - аналогията (“научна метафора”) присъства във всички образни изказвания във философията, теологията, изкуството. Присъства и в междуличностната комуникация като обяснително (подсилващо, акцентиращо) средство ...
!!! Компютърът (изкуствен обект) представлява аналогия на един естествен обект (човешкия мозък) ...

и субективния фактор ...

Трябва да се подхожда със съзнанието, че моделът е създаден от конкретен субект аналог на някакъв обект и съответно да се отчита възможността същия обект да бъде пресъздаден от друг субект по друг начин ...⁴

Моделирането е **плуралистично!** Субектът трябва да съзнава, че създавания от него модел не е единствено възможния на обекта, а винаги обслужва нечия представа, критерии или цел ...

и фактора “време” ...

Ако се пропусне фактът, че в рамките на времето докато се конструира модела обектът (чийто аналог се явява той) се променя – готовият модел ще се превърне в исторически⁵ ...

Според фактора “време” моделите биват:

1. **Диахронни** – “модели на развитието”, включващи времето ...⁶
2. **Синхронни** – “срезови модели”, абстрахиращи се от времето ...⁷

Целта на моделирането е:

1. Описание	2. Обяснение	3. Прогнозиране
Често грубо; непълно, но включващо поне 2 дадености; неточно и в известен смисъл произволно, но пък съдържащо особен вид информация и с преимуществото да свързва иначе несвързващи се помежду си 2 или повече области ...	<u>Функционално</u> ⁸ , а не каузално или структурно ... Функционалното моделиране представлява опит за представяне или обяснение на отношенията на даден обект с външни за него обекти ...	➤ Екстраполация ... Изграждане на прогноза за някакво бъдещо състояние на обекта според анализа за неговото настоящо и минало състояние ➤ Интерполация ... Запълване на “белите петна” в историята на обекта ...

!!! “Силата на моделирането” е преди всичко в способността му да реализира прогноза...

* * *

В психологията на художествената култура – моделите също се ползват като средство за описание, обяснение и прогнозиране ...

* * *

Сред възможните класификации на моделите е и тази, която ги представя като:

- “**Двуделни**” модели – Най-разпространеният вид модели ...
- “**Триделни**” модели – Предполага се, че включват известна повтораемост – напр.: възможно е последния дял да повтаря с известна вариация първия или да обобщава останалите ...

 A B A₁

“Триделността” е особено разпространена в символиката на християнската религия – например: “светата троица”, 3 като свещено число и прочие ...

- “**Четириделни**” модели – Изискват координатна система ...
Такива модели са “пентабазиса”, “кръгът на Хевнер”, “кръстът на функциите” на Юнг ...
- и прочие ...

⁴ ... “Ако липсва тази нагласа - не създаваме когнитивен модел, а просто пишем поезия ...”

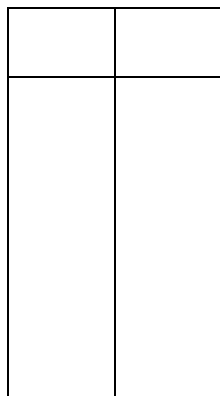
⁵ ... т.е. неадекватен в настоящия момент ... Съвременните технологии вече са в състояние още в процеса на моделиране да симулират нужните видоизменения (изкривявания) в обекта, въз основа на които да се прогнозира евентуалното му състояние в субективно избран момент ...

⁶ Под “диахрония” може да се разбира не само деленето на минути, часове, години, векове, епохи. Диахронично е по принцип цялото развитие на човечеството. При диахронните модели – измерването (скалирането) е задължително, но пък като измерителна единица може да не ползва абсолютното време ...

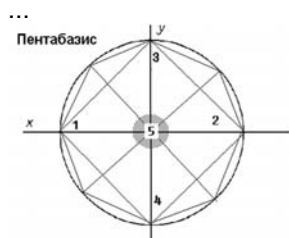
При наслагването на няколко синхронни модели – също се получава един общ диахронен модел ...

⁷ Представяват “моментна снимка” на състоянието на обекта или на отношенията му с други обекти ...

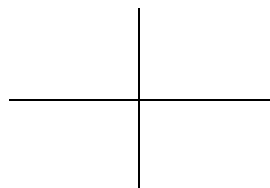
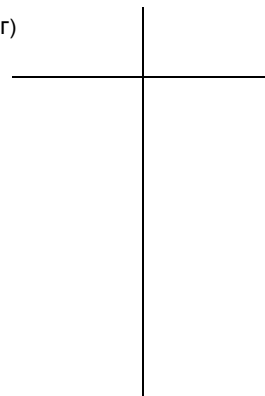
⁸ Моделът не отговоря на въпроса “какво е това” или “защо е това което е”, а на въпроса: “как функционира” ...

“Пентабазисът”,
Съдържа 4 крайни
+ една важна точка
в средата

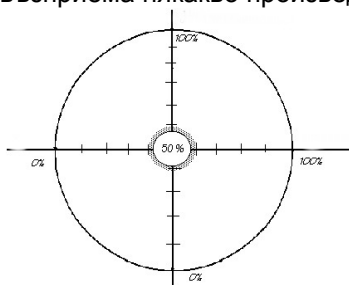

Кръстът на функциите (Юнг)

“Кръгът на Хевнер”

Изследва възприятията, които разпределя в четири групи – например: как се възприема някакво произведение на изкуството

...

* * *

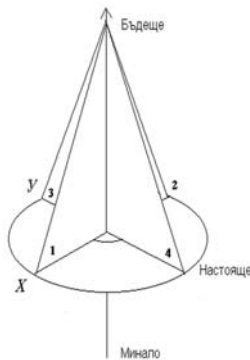
“Световното дърво”

(Фундаментален модел в митопоетичното съзнание)

Особено популярен модел – Функционален. Универсален. Състоящ се от 7 части⁹ – 3 по вертикала, описващи времето – минало, настояще, бъдеще и 4 по хоризонтала – т.е. съчетаващ триделната диахрония и четириделната синхрония. Погледнат отгоре – моделът има формата на “пентабазис” и в този смисъл може да покаже четири състояния на явлението, четирите посоки на света и пр ...

Погледнат отстрани – моделът има формата на триъгълник, разделен на 2 части.

Схема на Световното дърво

⁹ При създаването на един модел – особено значение има метриката (броя на частите), в рамките на която се осъществява...

Лекция № 2

Моделът на духовната култура като цяло и мястото на изкуството в него

Типове описания: като артефакти, като дейности, като ценности.

Понятие за център, маса и периферия. Религията като традиционен център на културата.
Комуникационната култура като център на културата в постиндустриалната цивилизация

... Разсъждавайки върху отношението (връзката) “култура-човек” или представяйки си “що е то култура” – човек не винаги има ясна (при това вербална) представа за това какво значение (смисъл) влага в употребяваните понятия. Объркването е възможно и поради факта, че литературата избоблява с дефиниции на понятието “култура”. | В най-общ смисъл етимологията на думата “култура” – се свързва с някаква дейност по “облагородяване”, “очовечаване” на нещо¹⁰

В литературата най-общо се очертават три типа описания на духовната култура – респективно фокусирани върху артефактите, върху дейността, върху ценностите. Съответно - утвърждават се 3 модела (разработвани в рамките на три направления), които представляват опит за представяне (описание/ обяснение) на духовната култура. И трите модела - сами по себе си имат своите преимущества и ограничения (недостатъци). В този смисъл едностранчивото им прилагане крие опасности ...

Типове описания (съответно фокусирани върху):

Артефактите ¹¹ Модел № 1	Творческото действие Модел № 2	Ценностите Модел № 3
<p><u>Метафора</u>: Култура = “музей” Поради акцентът върху анализа на “остатъците” от съществуващи в миналото общности, третиращи като свидетелства за наличието на култура ... <u>Недостатък</u>: Моделът може да се ползва в <u>ограничени рамки</u> – напр.: невъзможен е подобен анализ на древната музикална култура. Спорен е и <u>избора на критерий</u> кое и защо точно се декларира за ценно, представително за даден период¹²</p>	<p>Моделът се създава в рамките на дейностния подход, според който желаещият да твори би трябвало да бъде “близък” до културата. Дефинира културната дейност като по-особена, значима, различна от рутинната (занаятчийска) дейност ... <u>Преимущество</u>: Модел №2 не е пасивен като №1. Съумява да обхване и настоящето. <u>Недостатък</u>: Липсва точен критерий¹³ за оценка на дейността именно като творческа (културна) дейност ...</p>	<p>Ценностния подход към културата, сполучливо <u>комбиниран</u> с преимуществата на останалите модели дава ясна представа за това що е култура¹⁴. Модел №3 анализира условията, критериите при които асоциирането на нещо с дадена ценност го прави автоматически “културно” ... Ценностните модели са йерархични ... <u>Предимство</u>: Отчитат факта, че ценностите се променят¹⁵, <u>например</u>: днес “културен” не е фанатика, а толерантния към чуждите ценности..¹⁶</p>

¹⁰ Терминът се появява за първи път в древна Гърция – като АГРИКУЛТУРА. “Културата” във всички ранни употреби е била име на обществен съзидателен процес: **грижи** за нещо (растения/животни). От най-ранни времена идеята за културата включва нагласи, знания и умения за това, как да се подпомага развитието: да се създава изкуствена среда, в която младите организми да получат оптимални условия за растеж ...

¹¹ т.е. веществени или невестествени реални факти на културата ...

¹² например: Днес картините на експресионистите се ценят, но преди време не са ги възприемали по този начин ...

¹³ Не става ясно например: как биха могли да бъдат разграничени усилията на един истински творец (поет, мислител, писател, философ, художник и пр.) от тези на един луд (“самозванец”) ...

¹⁴ От гледна точка на приложението на понятието “култура” – интересна асоциация може да се направи например: с понятието “култ”, което само по себе си изразява преклонение, вяра в/пред нещо, възприето като ценно.

¹⁵ например: Няма формула за вечната красота. Непрекъснато се появяват нови идеи и в религията – някои от които се отхвърлят и забравят, а други след време – дори се канонизират ...

¹⁶ т.е. именно липсата на такава една толерантност ще сочи липсата на култура ...

Понятие за център, маса и периферия – в рамките на структурните модели

Графично структурния модел се изобразява чрез кръг, в който се разграничават център, маса и периферия. Един структурен модел например: на духовната култура би трябвало да предизвика следните “асоциации” ...

“Кръгът” – обема това, което се възприема като “духовна култура” (т.е. предполага умствен труд). Той поставя “граница” (т.е. всичко извън него вече не е “култура”) ...

“Центъра” принадлежи на доминиращия тип култура ...

“Масата” - обхваща 90% от културата – сивото, ежедневието ...

Към “периферията” например: принадлежат т.нар. “маргинални личности”, които в някакъв аспект съчетават белезите на две култури едновременно. Може да се твърди, че повечето от най-грандиозните факти на културата (при това, свързани с фундаментални промени в човешкото общество) се създават именно от такива маргинални личности ...

!!! Структурният модел не представя статично описание. Общото състояние на системата – може да се променя – например: често периферията и центъра сменят своите позиции ...¹⁷

Структурен модел на духовната култура

(Валиден до средата на XX век)

Не случайно – в представения модел на духовната култура, в рамките на която се разграничават различните отделни културни области с техните основни ценности - **религията** (Вярата!) обема центъра. Практически до средата на XX век – човекът се е идентифицирал със своята религиозна принадлежност, от която съответно се извеждали и всички останали принципи в неговия живот и дейност ...

¹⁷ например: В САЩ в миналото - негърската музика е принадлежала към периферията, докато в настоящето – вече принадлежи към центъра – превърнала се е в нещо, представително за северно-американската култура ...

Уточнения:

- Схемата представя различните типове¹⁸ култура, които се вписват в цялостната духовна култура на човешкото общество с техните основни ценности¹⁹ съвместно с тяхната противоположност ...
- Всеки отделен тип култура се пречупва през призмата на централната – т.е. религиозната култура с нейната основна ценност – вярата. Съответно всяка друга ценност от своя страна предполага “вярата в нещо”
- Макар че езиковата култура винаги може да се обособи като нещо абсолютно независимо и самостоятелно – до голяма степен тя винаги се е свързвала и с религиозната култура. Самата дума “религия” етимологически е свързана например с латински глагол, обозначаващ тип “общуване” (като например: на човека с висшите сили) ... В съвременният свят периметъра на езиковата област значително се разширява. Днес лингвистите фокусират вниманието си не само върху словото, но и върху езика на тялото, а терминът “комуникационна култура” става все по-популярен ... Може да се каже дори, че в края на ХХ век именно този тип култура (комуникационната) започва все по-вече да измества централното ядро – религията, превръщайки се в новият “храм”, в който се събират всички – и знаещите, и моралистите, и богатите, и стремящите се към власт, хармонично и здраво тяло или перфекционизъм и прочие... В съвременната (все повече глобализираща се) среда пример за такова едно събирателно звено представлява “Интернет”. Англоговорящите и компютърно-грамотните се обособяват като особен тип хора с особен тип култура, към която вече всички се стремят да заявят своята принадлежност ... Вярата в Бога се измества от Вярата в Комуникатора или предоставящият информация ...

Моделът представя и **възможните промени** (“движения”) в рамките на цялостната духовна култура ...

Трансформации	Редукции
Реализират се между отделните сфери (области, типове) култура ...	Понятието “редукция” се употребява по отношение на основната ценност в рамките на всеки тип култура ²⁰

Осъществената **трансформация** между две сфери е нещо различно от взаимните влияния помежду им или сблъскванията, които могат да бъдат положителни или отрицателни ...²¹ Тя не е тъждествена с приложния характер на даден тип култура ... Може да се каже – че съществува само ако е налице съзнателното поставяне на една област в служба²² (услуга) на друга ...

¹⁸ например: религиозна култура, философска култура, техническа култура, правна култура, стопанска или икономическа култура, физическа култура и пр.

!!! В рамките на духовната култура – често се осъществяват промени – дори особено значими – поради факта, че всяка отделна област (тип) прави опити да се домогне до центъра и да обхване неговите функции..

Примери-факти: | Художествената култура – твърде често е изземвала вакуума (присвоявала си е централното значение) по време на катастрофални в историята на човечеството събития. И политическата култура се е домогвала до центъра, а в определени периоди с цената на забрана от страна на църквата. Науката и техниката (!!! ХХ век) също представят своите претенции за централното, водещо място в духовната култура на човечеството ...

¹⁹ например: Вярa, Добро, Красота, Истина и пр. ...

²⁰ Примери:

➤ Ако например през 18 век – “прекрасното” е основната ценност в рамките на „изящната” художествена култура, то “външната красота” е нейната редукция ...

➤ В религията има истински вярващи и просто външно, спазващи християнските ритуали и обреди ...

➤ В науката също има истински учени, които търсят и **откриват** новите истини, а редукцията са онези начетени учени-занаятчи, които просто залагат на “правилното” ...

²¹ Пример за подобни опити за влияние са сблъсъците м/у морала и художествената култура, както и тези м/у икономическата и художествената култура – не може да бъде убеден един счетоводител, че трябва да се отделят пари за изкуство ...

Твърде често се правят опити да се морализира изкуството. От друга страна – твърде често и изкуството открива някои факти, които в даден момент се анатемосват от морала, а впоследствие – стават морални ...

²² Трансформацията е вид синтез от особено качество ...

- Трансформация е налице например, когато художник прави плакат за политически избори или когато музикант – пише химн²³ за държавата. Друг пример за трансформация между 2 сфери (религия/художествена култура) са различните религиозни атрибути²⁴, чрез които посредством средствата на изкуството се реализира християнизацията. Подобна трансформация, но между художествената и стопанската сфера е и рекламата²⁵ ...

С развитието на мултимедията (изкуството на 21 век) трансформациите все повече се задълбочават, което от своя страна все повече обвързва отделните сфери по между им ...

²³ В този случай – когато химна се слуша – той вече не се възприема като изкуство, а като емблема на дадена нация и съответно – не се оценява по естетически критерий, а според това как въздейства от гледна точка на основната ценност на политическата сфера – т.е. доколко внушава идеята за властта ...

²⁴ Същите се оценяват не според художествените им качества, а според това доколко внушават религиозните ценности.

²⁵ Добра е онази реклама, която в контекста на основната ценност на стопанската сфера е в състояние да провокира увеличаване на печалбите, т.е. богатството ...

Лекция 3

Що е то “артистична нагласа/дейност”?²⁶ Произход. Развитие

Осъзнаване на елементарните отношения в художествената култура преди възникването на цивилизациите.

Векторно, кръгово и праволинейно представяне и материализирането му в образи от праисторически археологични паметници

Появата на артистичната дейност/нагласа по същество може да се обвърже с появата на човека. Неуточнен обаче остава отговорът на въпроса – защо се появява. Каква потребност обслужва?²⁷

Според еволюционната гледна точка артистичната нагласа е заложена в самата природа на човека, която в голяма степен се отличава от тази на останалите живи същества – поради наличието на един особен тип “любопитство”, стремеж да се обясни заобикалящото и наличното, както и непрекъснато да се открива нещо ново и реално (днес) несъществуващо ...

Най-общо когнитивния (информационния) модел (теория) – обвързва появата на артистичната нагласа/дейност с появата на човека и акцентира върху нейната абсолютна необходимост за съществуването на първобитния човек, върху нейният **еволюционен** (от гледна точка на адаптацията) **смисъл** ...

Израз на същата тази артистична нагласа (дейност) са древните ритуални танци и обреди, скалните рисунки ...

➤ Какво провокира появата им в един период от човешкото развитие, когато самото то се разгръща изцяло под знака на потребността за оцеляване ...

... Според информационният модел – именно от гледна точка на оцеляването, т.е. за да се адаптира успешно една система към друга – тя трябва да е в състояние да “**проиграва**” различни възможни бъдещи ситуации с цел да се **подготви** за реалността ...

!!! Именно това е смисъла на появата и съществуването на изкуството изобщо²⁸, защото и днес фактически то представлява **прогноза, вероятност и концентриран израз** на нещата | При това – създаването, както и възприемането на изкуството – е силно обвързано с особен тип **емоционални преживявания и състояния**....

* * *

Уточнение:

Изкуството като “прогноза” ...

... И днес изкуството много често ни подготвя за неща, които биха се случили при определени обстоятелства

Вероятностния характер на “прогнозата” ...

... Особено важно е да се осъзнае именно този вероятностно-прогностичен аспект на художествената дейност. В основната си част - човешкото познание се дължи на постепенното натрупване на опит (т.е. на учене от типа “проба-грешка”). Поставянето на въпроса за истинността-

²⁶ Поставянето на този въпрос – касае и осмислянето на произхода на изкуството – причините за неговото съществуване.

²⁷ В рамките на различните теории – откриваме и различен отговор на тези въпроси ...

Според най-популярния – артистичната дейност възниква съвместно трудовата дейност ...

Според друга теория – изкуството (съответно художествената нагласа, дейност) възниква в един много по-късен етап от развитието на човешкото общество – при наличието на определен тип ресурси и то като израз на разкош ...

²⁸ ... както и на артистичната (художествената) нагласа/дейност – присъща не само на нейните създатели, но и на тези които го възприемат или за които то е предназначено ...

лъжата или доброто-злото в изкуството – звучи абсурдно. Защото всеки тип дейност би трябвало да се оценява според критериите на ценността, в рамките на която се създава. От тази гледна точка изкуството се оценява според критерии, в основата на които стои идеята за красотата и които не трябва да се бъркат с научните или моралните критерии. От друга страна трябва да се отчита и факта, че понятията за красиво, добро, истина – не са статични, а се променят с времето и може да се различават в рамките на различните типове култури дори по едно и също време. В един друг аспект обаче – пак именно поради своя вероятностно-прогностичен характер – изкуството представлява и вид красива лъжа ...

Изкуството като “концентриран израз на нещата” ...

... В резултат на тяхното осмисляне (анализиране, обобщаване) ...

Връзката на изкуството с “емоциите” ...

... Още от най-дълбока древност – чрез артистичната (художествената) дейност – човек осмисля, пресъздава и в последствие (на тази основа) преобразува действителността около себе си. Осъзнаването на възможността това да бъде направено, процесът на реализацията и съответно ефекта (факт-отзвук) от постигнатия резултат – всичко това е свързано с преживяването на емоции – радост от откритието, гордост и пр. ... С такива емоции/чувства древният човек е преживял откритието!!! на “правата линия”, “кръга” (колелото, кръговрата, периодичността), геометричните фигури (изобщо и схващането на пространствените отношения), черният цвят (живопис), равния тон (музика), огледалната симетрия, полиритмията и пр. – все неща, които реално липсват в готов вид в природата и чието откритие²⁹ практически е осигурило могъществото на човешкия вид. Неизброими са доказателствата за фундаменталния характер и значение на тези открития. Конкретно например: навсякъде в продуктите на художествената дейност – може да се открие приложението на линията и кръгът, заедно с техните разнообразни аналози или модификации

За древните – възможността да се “проиграят” евентуално възможните бъдещи събития (т.е. “артистичната дейност”), обслужва именно стремежа за оцеляване. От друга страна – от само себе си – същата тази дейност и нейните видими резултати – придобиват за древните **магически характер**. В известен смисъл това е резултат от способността ѝ да внушава, да създава точно определени нагласи или с други думи в съществуването ѝ като тип “духовен допинг” ...³⁰

Особено важно е да се подчертае факта, че артистичната дейност (подобно на всяка друга човешка дейност) с времето и по-специално съобразно начина на живот се видоизменя, развива...

Нагледен пример в това отношение са промените, които се откриват в съдържанието, структурата и начинът на изображение при скалните рисунки. В първоначалният си вид – скалните изображения сякаш фиксират опитите да се предаде бита на хората в неговия най-конкретен вид. В даден момент обаче – фигурите в тези изображения стават твърде **схематични** (т.нар. “пришълци”, “марсианци”). Това, явление, което в литературата намира своето най-разнообразно и често фантастично тълкувание – в информационния модел има следното обяснение: **появата на схематичните изображения** в скалните рисунки фиксира практически революционна промяна в мисленето на човека – т.е. **началото на абстрактното мислене**.

... В най-общ план може да се обобщи, че съобразно промените в начина на живот в първобитната действителност – макар и бавно се променя (видоизменя) типа мислене, както и начина, по който първобитния човек схваща и съответно пресъздава (в опитите си да я опише или обясни) същата тази действителност. С други думи може да се твърди, че представите на древните хора (за които се съди по намерените останки) визират постепенното (постъпателното) преминаване през следните 3 типа мислене:

²⁹ ... От етимологична гледна точка думата “изкуство” е обвързана с думата “**изкуствено**” – т.е. нещо, което не е естествено (съществуващо в природата), а е създадено от човека и при това винаги има особено голямо значение ...

³⁰ ... Вътрешният смисъл на ритуалния танц или жертвоприношението преди сражение напр.: е именно създаването на необходимата нагласа за победа ...

1. Векторно мислене	2. Кръгово мислене
<p>В най-първоначалния си вид древното човешко племе живее “векторно” води номадски, скитнически начин на живот, който може да се илюстрира с начупената линия изградена от последователни вектори³¹ ...</p> <p>Човекът с векторно мислене няма определена цел. Не е спокоен, поради постоянното движение. Не предвижда, защото няма време и желание да анализира, да схване постоянството, промените или периодиката в заобикалящата го действителност.</p> <p>Мисленето на векторния човек се фокусира върху “оцеляването” – Тук и Сега ...</p> <p><u>Примери:</u> В скалните рисунки липсва център; хора се движат в различни посоки, без връзка помежду си и всяка изобразена дейност има смисъл-цел сама по себе си. Векторно мислене е представено и в много народни епоси...³²</p> <p>И днес скитниците, вкл. част от ромите – продължават да мислят и действат векторно ...</p> <p>!!! Установеният (трайно уседналият) и уреден начин на живот бележи края на този тип поведение и мислене ...</p>	<p>Появява се при наличието на по-уседнал начин на живот, с осъзнаването на периодичността на явленията в заобикалящата реалност (<u>например</u>: смяната на сезоните); със схващането на жизнения кръговрат ...</p> <p>Типичен <u>пример</u> за подобно мислене е “източното”... Именно за източните култури – кръгът се явява символ на вечността; появява се и идеята за прераждането ...</p> <p>Човекът с такъв тип мислене е <u>спокоен</u>... За него е нормално че “всичко тече, но не се променя”, че “няма нищо ново: всичко, което днес е - вече някога е било, а това, което вече го няма, утре пак ще бъде” ...</p> <p>Кръговото мислене е <u>консервативно</u> (“Нищо ново!”) и в този смисъл също е ограничено ...</p> <p><u>Уточнение:</u> Все пак има шанс някоя нова идея да се приеме, ако бъде представена като отдавна съществуваща и затова забравена ...</p>
3. Праволинейно мислене	
<p>Това е т.нар. “затворено” или “в граници – с начало и край” мислене. Свързано е с осмислянето на проблема за началото и края в пространството и времето – т.е. в един материален смисъл (появата на държавата с нейните граници) и от гледна точка на жизнената перспектива (раждане и смърт) ...</p>	

³¹ Няма постоянно местопребиваване. Не се задържа никъде, а се предвижда от една позиция към друга без да го осъзнава преди това като цел – просто стига донякъде, спира за неопределено време, не се връща обратно, а тръгва в друга посока ...

³² Изключение прави древногръцката митология, където всичко е строго логически подредено.

Лекция № 4

Функционален синхронен³³ модел на художествената култура

Координатна система и петнабазис. Продуктивни и рекреативни координати.

Функциите: традиция (социализация), иновация (авангард), развлечение (игра), магия (сугестия) и мястото им в различните етапи от историята на изкуствата

Силата на функционалния подход (който не пита “какво е това”, а “как то функционира”) е, че при липса на време да се “ровим вътре” той ни дава възможност да открием бързи³⁴ отговори на това, което ни интересува. Фактически - функционалните връзки (т.е. външните; насочени навън) – погледнати в по-голям мащаб – се оказват част от някаква по-голяма структура или продължение на някакви съществени вътрешни връзки ...

... Схематичното представяне на всеки функционален модел ползва “правата линия³⁵” (лъча), с което осигурява възможност за скалиране (измерване) и “кръга³⁶”, с което визира наличието на някаква затвореност. Интерес обаче представлява не толкова онова, което е в кръга, а функциите на същото – т.е. отношенията му с другите неща извън и около него ...

Моделът **ТИЕМ**, който предстои да бъде разгледан – като представящ художествената култура е функционален и кръгов модел ...³⁷

- Дава възможност за вътрешно скалиране на 4 основни функции: Традиция, Иновация, Магия, Развлечение, разположени върху 2 оси ...³⁸
- Може да се приложи към измерването на различни явления. За целта се въвежда единица за измерване и съответно по осите се определя “теглото” на избраното качество ...

Моделът **ТИЕМ** – предоставя възможност за вътрешно скалиране - например: измерване чрез въвеждане на ценностни тегла или по степен на разпространение от 0 до 100 на дадената функция ...

В рамките на така предложената координатна система – в определено **поле**⁴¹ може да се разположи всеки измерван продукт на изкуството, според неговата близост по отношение на крайните точки върху осите **ТI** и **EM**.

Например:

Може да скалираме емоционалното състояние на даден субект – т.е. да му препишем определено качество по оста:

Тъжно	Весело
-------	--------

| В този случай 2-те крайни позиции по оста са **опозиционни** (противоположни), но това не е задължително. Възможен е и вариант, при който всъщност крайните позиции взаимно да се **допълват**³⁹. Такова едно скалиране може да се реализира по линията например:

Репродуктивност ⁴⁰	Продуктивност
-------------------------------	---------------

³³ “Синхронен” – в смисъл че не се занимава с времето, в рамките на което се представя функционирането на културния феномен .

³⁴ Функционалният подход се ползва най-вече, когато сме изправени пред необходимостта по-възможно най-бързия начин да намерим решение или отговор на някакъв въпрос ...

В този план – именно едно от нещата чрез които информатиката се налага толкова бързо е възможността ѝ да действа бързо – като например: бързото навлизане на компютрите в практиката ...

³⁵ Уточнение: “Монумента” – се среща навсякъде и във всяка древна култура по света. Представлява – права линия (може да се оприличи и на “лъч”), насочена към небето и се явява символ на връзката между земното и силите, които са над него – и в този смисъл неговата посока е отгоре-надолу. Когато посоката е обратна – визира идеята за плодородието и се явява фалически символ (в метафоричен план като “оплождане между небето и земята”) ...

³⁶ “Кръгов” модел е например: този на Хевнер, но той не е функционален, а изцяло качествен . . .

³⁷ Моделът е синхронен, но универсален (в смисъл вечен), защото може да се приложи към всичко и към всяко време ...

³⁸ Това е поредната илюстрация на т.нар. “пентабазис”. Освен 4-те точки в краищата – съществуват и една в средата – на мястото при пресичането на линиите...³⁸

³⁹ Например: homo faber (правещия човек) и homo ludens (играещия човек) – никъде не съществуват в чист вид ...

⁴⁰ “Репродукция” – възпроизвеждане ... “Продуктивност” – като новаторство, творчество ...

⁴¹ например: определен продукт може да има малко образователна и малко развлекателна функция ...

	M _(магия)		Следователно по оста TI <u>например</u> : позицията на продукта ще зависи от това доколко същият може да се класифицира като обслужващ <u>традицията</u> и в този смисъл социализацията ⁴² в обществото или по-скоро като новаторски, <u>иновационен</u> . По същия начин позицията на продукта по оста EM ще зависи от това доколко неговата функция може да се определи като развлекателно-декоративна и в този смисъл обслужваща ежедневието или обратно като обслужваща един <u>по-висш тип</u> (магически, религиозни) дейности ⁴³ , поради което в основата на неговото възприемане, за да се постигне ефекта на внушението – стои харизмата ...
T _(традиция)	0	I _(иновация)	
		100%	
	E _(развлечение)		

Уточнение:

Винаги, когато трябва да се определя позицията на даден продукт според предложената координатна система – трябва да се отчита непрекъснатата динамика или движение на оценката⁴⁴ (на измерването), което се осъществява по двете оси ... С други думи трябва да се има предвид, че “новото” с течение на времето постепенно се социализира; че нещо отдавна забравено старо в определен момент може да си присвои отново новаторски функции; както и това, че е възможно “ежедневното” след време да се “сакрализира” и обратно ...

И **T**, и **I**, и **E**, и **M** – може да се редуцират⁴⁵ – например в по-общ план “техническата иновация” представлява “редуцирана новост”; “виртуозите” в дадена област – са “редуцирани магьосници”⁴⁶

⁴² С други думи - възпитанието, образованието, приобщаването към опита на предходните поколения ...

⁴³ т.е. всичко, което е свързано с общуването “човек - бог” ...

⁴⁴ Оценките и нагласите не са консервативни, трайни или постоянни променят се с времето ...

⁴⁵ Редукциите – семантични “кръгове”, близки до крайните ...

⁴⁶ например: когато човек слуша виртуозното изпълнение на дадена музикална композиция – възкликва “Той (авторът или създателят) е Бог!”, но същата може нито да е създадена, нито да се изпълнява в името на Бога – т.е. не внушава религиозни ценности ...

Лекция №5

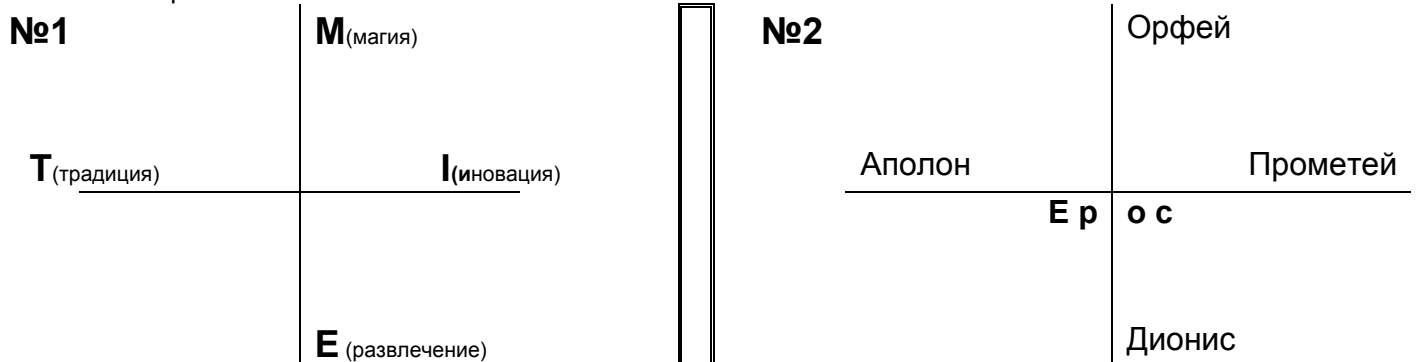
Античната митология като конкретизация на функционалния модел

Аполон, Дионис, Прометей, Орфей и техните семантични кръгове.

Опозиции: Аполоновото и Дионисиевото начало. Редукции: Хермес, Дафнис, Хефест, Нарцис
Понятие за център, маса и периферия. Трите образа на Ерос като център на античния модел
Хармонията като античен символ и принцип на античната култура

Какви са основанията да се твърди, че функционалния модел на духовната култура намира своята първа по време конкретизация в античната ⁴⁷ митология?

1. Оказва се, че именно античната митология (за разлика от всяка друга) притежава онова особено качество, което я прави не просто основен източник на европейската култура, а ѝ осигурява способността да се превърне в цивилизационен модел, който се разпространява в целия свят ... например: В образователните системи на страните от западно-европейската култура – античната митология е залегнала (проникнала) до такава степен, че за интелигентния човек нейните персонажи са се превърнали в нарицателни понятия. От друга страна – дори административното, икономическото и прочие разделение в обществото се свързва с имената на персонажи от античната митология ... ⁴⁸
2. Античната митология не е спонтанно творчество или сборна творба, написана от различни безименни автори. Дори нейните основни източници – принадлежат на един автор (Омир), а впоследствие същите многократно са обработвани ⁴⁹ от учени-философи.
3. Античната митология с нейните персонажи, сюжети, език (за разлика от индийската и египетската, които са пропити с противоречия) представлява особено ясна, хармонично балансирана и строго логически подредена система. Това е и първата в света митология, в която боговете имат човешки облик ⁵⁰ и притежават човешки качества ...

Според “смисъла” на петнабазиса – предложената схема (илюстрираща духовната култура чрез античната митология) трябва да има център, който практически да я хармонизира ⁵¹, да осъществява принципа на баланса, по законите на който тя е изградена. По отношение на културата – ролята на такъв център може да изиграе единствено **Ерос** ⁵² – като бог на любовта в най-широкият ѝ смисъл. Древните гърци (дори в най-ранните си представи, а и в по-късните такива) не са възприемали Ерос в значението му на любовта само като плодородие-размножаване, а по-скоро като олицетворение на една постоянна неуспокоеност, непрекъснато желание – което отнесено към духовната култура символизира **творческата нагласа** ...

⁴⁷ При това на Атинската култура, а не тази на Спарта ...

⁴⁸ Търговията – Меркурий (Хермес); съдебната система – Темида и т.н.

⁴⁹ Една от първите сериозни преработки на античната митология принадлежи на **Платон**, който въвежда и логоса - т.е. прави логическа преработка на митологията. **Римляните** правят втората съществена обработка, която е по-скоро вербална и художествена, но пък благодарение на която особено ярко изпъква динамиката в цялата тази система ...

⁵⁰ В много други митологии може да се открият образи на богове с човешко тяло, но с животинска глава – в гръцката митология е обратно – възможно е да се появи персонаж с животинско тяло, но задължително с човешка глава ...

⁵¹ Хармония – дъщерята на Венера (богинята на красотата) и Марс (бога на войната) ...

⁵² Ерос в представата на др.гърци има 3 превъплъщения. Първоначално – няма човешки облик и символизира т.нар. “световно яйце”, любовта в най-широкият ѝ смисъл. По-късно Ерос (Амур, Купидон) олицетворява всекидневната любов (тази между мъжа и жената). Третият облик на Ерос (отново няма човешки образ) символизира платоничната, непълтска, възвишена любов. Именно този образ на бога заимстват християните от митологията ...

Орфей (смъртен)

Аполон е най-аристократичния сред боговете. Атрибутите, с които се появява са свързани със светлината и просвещението. Аполоновското начало олицетворява същинската традиция – тази с която се гордее един народ.

Ерос символизира творческата нагласа – любовта, вечното неспокойствие и непрекъснатото желание

Орфей символизира отказа от материалното. Той е отшелник, откъснат от светския живот и посветил своя на боговете, с магическо въздействие върху всички. Това е първия мъченик

Нарцис

Нарцис също е своеобразен отшелник, но самовлюбен, самодостатъчен, кланящ се на себе си, самообявяващ се за божество! Той, подобно на Орфей, действа магически, но на по-ниско равнище ...

Аполон (Бог)

Ерос (бог)

Прометей (титан)

Хермес (Бог)

Хермес в ролята му на медиатор, посредник между богове и хора, но и като покровител на търговията ...

Дионис се възприема като “демократичния” бог с твърде трагична съдба. В културата той олицетворява „свободията”, оргийното начало, простонародното ...

Дионис (“либер”)

... Аполон и Прометей, Орфей и Дионис – “дефинират” крайните позиции в предложения функционален модел. Хермес и Хефест, Нарцис и Дафнис – илюстрират техните редукции – т.е. същата нагласа, но в един не толкова краен вид, а в една по-допустима, приемлива, по-ежедневна форма ...

Забележка:

... Всеки от персонажите, представени в модела може да се илюстрира чрез “свитата”, която го заобикаля и която показателно допълва неговия образ и провокира съответното внушение, както и чрез “атрибутите”, с които той се появява ... [например: Аполон винаги се появява със следните атрибути

Заобиколен е от **девет музи** (вдъхновителки на т.нар. изящни изкуства) и **от три харити**, които държат златни ябълки и практически илюстрират меценатството, подкрепата от която се нуждае изкуството (художествената дейност), за да се реализира ...

1. **Ерато** – музата на поезията (лириката), появява се с лира ...
2. **Евтерпа** - музата на еротичната (чувствената) поезия, появява се с флейта ...
3. **Калиопа** – музата на епическата поезия, появява се с перо и свитък (пергамент) ...
4. **Клио** – музата на историята ...
5. **Мелпомена** – музата на трагедията, появява се с маска, изобразяваща тъга и лавров венец ...

⁵³ При Орфей е налице връзка с архитипите – висшето, всеобщото, магическото ...

⁵⁴ Умира, разкъсан от менадите ...

⁵⁵ И при Орфей, и при Нарцис – е налице “харизматично въздействие”, но докато при първия – това става от само себе си, при втория – става чрез “хватки”, търсено е като ефект ...

⁵⁶ Обединява просвещението с търговията. Това е бога на т.нар. “платени демагози” – първите платени учители, на софистите, които срещу заплащане могат да докажат всичко ...

⁵⁷ Хефест – куция бог-ковач, чиято съпруга Венера дори му изневерява с Марс. Покланят му се тези, които правят култура с ръце – занаятчиите (но не и скулптурите) – т.е. представителите на приложното изкуство. Днес това би бил бога на техниката (от гръцкия език: “техно”- изкуство), на изкусните майстори, в чиято работа има иновации, но те са чисто технически, – не плашат с нещо действително революционно съществуващия ред!

⁵⁸ Някои автори погрешно свързват произхода на повечето изкуства с Дионисиевото начало ...

С Дионис – Ницше например свързва произхода на трагедията ...

⁵⁹ Дафнис също се забавлява, но рядко и то много по-кратко. Представя т.нар. “пасторално” (декоративно) изкуство ...

6. **Талия** – музата на комедията, появява се с маска, изобразяваща смеещо се лице ...
7. **Полихимния** – музата на химните, прославата ...
8. **Терпсихора** – музата на танците, появява се с лира, но с плектор (перце) ...
9. **Уrania** – музата на астрологията, появява се с пергел и кълбо (небесната сфера) ...

... В известен смисъл този модел, който представя само някои от основните параметри – може да конкретизира и да представи една още по-задълбочена и подробна картина ...⁶⁰

⁶⁰ например: Между Хефест и Прометей – може да се постави Атина ... Между Дафнис и Дионис – Деметра ... и пр.

Лекция № 6

Понятие за **диахрония** в художественната култура.

Видове описания (двуделни, триделни и техните комбинации)

Диахронни модели: **DI** (доминиращи идеи; свръхзадачи) и **SDS₁** (генерални тенденции)

В най-общ план - диахронните модели представят **разгръщането** на **някакво явление** във **времето** – затова диахронните редици се изобразяват чрез лъч, на който се нанася времето ...

Диахронните модели визират в различен аспект на **историзма** във възприятието⁶¹ на явлението, чието развитие представят. Те могат да бъдат **двуделни**, **триделни** и пр., според това на колко части **предварително** е разделено времето, представено в модела ...

➤ Най-честото делене на времето е **двуделното**. Същото илюстрира мислене от типа: “Преди мен и след мен” или “До него и след неговата поява” ...⁶²

➤ **Триделното** делене на времето (минало, настояще, бъдеще) също е много разпространено. “Триделността”, възможността да се възприеме нещо в неговите 3 възможни състояния е осъзната от най-ранни времена и особено силно е залегнала например: в християнското мислене. Дори източните култури, независимо от “кръговото” си мислене и представата за бъдещето като “добре забравено старо” - ползват триделно деление ...⁶³ Триделното деление може да се открие и в начина, по който се разгръщат доста класически музикални творби ...⁶⁴

В най-общ план – историята на човешкото общество също може да се “раздели” на “стара”, “нова” и “най-нова” история, но делението + качественото съдържание на отделните части ще бъде много по-различно, ако като критерий се ползват например: световните войни. По принцип що се отнася до възприемането на историята – съвременния човек е особено затруднен, защото е “затрупан” с информация (“затрупан с история”) и поради това се нуждае от критерии, за да класифицира цялата тази информация – дори само поради естествената му потребност от психичен комфорт ...

Уточнение: Човек непрекъснато дели, спонтанно класифицира. Най-често дели нещата на две, но пък най-ефикасното делене е според мюлеровото число **7±2**. Възприемайки диахронията – субекта може да въведе свое делене, според субективно валидни критерии и същото да се различава от това, което е зададено в замисъла на автора ...⁶⁵ Друго делене е това според “златното сечение”, открито още през Античността ...

Когато “златното сечение” се пренесе по отношение на времето, в рамките на театрална постановка. Ако например: пиесата е двучасова, кулминацията трябва да е някъде малко след средата. Погрешно е кулминацията (като най-наситен момент) да се изнесе в началото на произведението, защото трябва да се съобрази с човешкото възприятие ... Режисьори, писатели и прочие знаят, че следвайки класическия принцип за възприятие – ще могат да разчитат на всеобщо разбиране. Това обаче не важи за едно елитарно авангардно произведение. Принципът за класическата кулминация важи и при разгръщането на творческия живот. Съвпада с времето на “**зрелостта**” – т.е. някъде към 40,

⁶¹ Всеки човек има някаква представа за времето (например: минало, настояще, бъдеще или вчера, днес, утре) и съответно отнася към него различни явления, своя живот, своето собствено развитие ... Разбира се съществува и т.нар. “неизмеримо” обективно – т.е. виртуално, субективно време – при което времето тече, но не в неговите реални измерения. Пример за това е начинът, по който протича времето в един филм. Практически обаче и при виртуалното време – са налице маркери за измерване – но те вече са качествени и според субективно избрани критерии за скалиране (измерване)

⁶² Към подобно двуделно възприятие за времето специалистът не трябва да се отнася с пренебрежение – най-малкото поради неговото масово разпространение. Това състояние на възприятието трябва да се изследва и анализира и съответно използва при необходимост. Пример за това е изработката на една рекламна стратегия, която задължително трябва да се съобрази с този тип възприятие ...

⁶³ Монотеистичната религия е линейна и ексхатологична – т.е. според този тип мислене – нещата имат начало и край. . . .

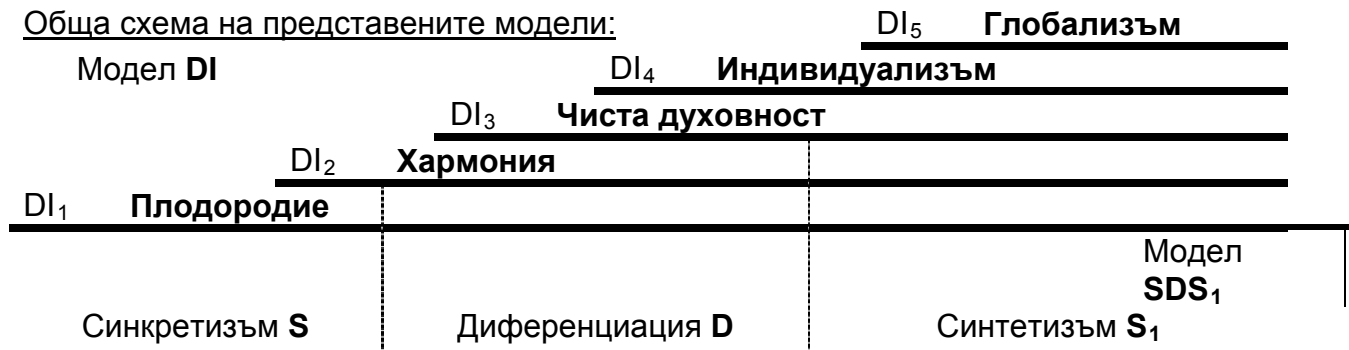
⁶⁴ В случая А и В – може да имат качествено различно съдържание, а А₁ – да представлява повторение на А, но с вариация и обогатено чрез съдържанието на В – т.е. вид обобщение ...

⁶⁵ например: Една пиеса формално може да се представи в 3 части, но пък реципиента да я възприеме като двуделна - според кулминацията ...

50г. Условно може да се твърди, че най-пълноценни продукти се създават малко след средата на живота, защото композиторът Хайдн например: става световно известен едва след като е навършил 60 години ...

Диахронни модели	
Илюстрират периодиката в историческото развитие, според избран критерий ...	
Модел DI	Модел SDS₁
<p>DI - Доминантна идея, нагласа, ценност Това е “свръхзадачата”, която подчинява умовете в рамките на дадена историческа епоха; фокусът, призмата, през която се пречупва дейността на хората (целия обществен живот). Всяка DI се явява вид <u>еманципация</u> (освобождение) от нещо ...</p> <p>.... В историята на цивилизацията последователно се появяват пет DI. Нито една от тях <u>не приключва</u> своето съществуване, след като изтече периодът в който тя се явява доминираща, а <u>продължава да действа</u> и в следващите периоди, но в една по-друга, <u>модифицирана форма</u> ...</p> <p>... Навлизането на всяка нова DI бележи нова епоха в развитието на човешката култура. Това е критичен, болезнен период, наситен със събития, които илюстрират сблъсък между новото и старото. И днес ние живеем в критичен исторически период, белязан от проникването на най-новата DI “глобализма” ...</p>	<p>SDS₁ – основни тенденции</p> <p>S синкретизъм Състояние на обществото, при което липсва разделение на труда – всеки може и прави всичко. Няма личност ...</p> <p>D диференциация Състояние на обществото, при което е налице разделение от всякакъв тип; стремеж към все по-голяма диференциация и по-тясна специализация – професионализъм ... Крайна точка: 19 век и абсурдния стремеж към чиста наука, изкуство и пр ...</p> <p>S₁ синтетизъм Обединяване⁶⁶ на абсолютно диференцирани неща. първата фаза на S₁ все още е свързана с индивидуалността. През втората фаза обаче тя изчезва⁶⁷ - т.е. личността отива на заден план.</p>

Уточнение: Моделът DI₁ – **не е линеен** (например: биографията има конкретни етапи), а **полифоничен**.

DI₁ Плодородие

- Първата доминантна нагласа⁶⁶ - най-стара, но пък в модифициран вид присъства и в съвременния свят. Основната задача пред човечеството е да се обезпечи **оцеляването**. Първата модификация на DI₁ илюстрират пирамидите (“Има плодородие - искам да го демонстрирам, да го увековеча”) Излишъците задействат DI₁ – започва демонстрация на богатство (дори фалшиво - кич) ...
- Чрез DI₁ – човекът се еманципира от **природата** ...

DI₂ Хармония

- Като израз на потребността от ред, от уравнивяване – баланс; като принцип на организацията на нещата изобщо ...

⁶⁶ например: киното; спектаклите на Жан Мишел-Жар ...

⁶⁷ В техноклубовете – акцентът на индивидуалното изчезва тотално ...

⁶⁸ При DI₁- все още не може да се говори за идея, защото липсва нейното съзнаване като такава, но по-скоро става въпрос за инстинктивно всеобщо възприета **свръх-задача** – оцеляването, защитата от капризите на враждебната природна среда. ...

- Това е доминантната идея, която пронизва гръцко-римската култура. Исторически се появява по-късно – т.е. когато човешкото общество не е толкова определящо ангажирано с оцеляването, разполага с излишъци, съществува разделение (икономическо, обществено) – някой от хората са ангажирани с гарантирането на общественото битие от гледна точка на оцеляването, а други – вече са “свободни” да осмислят света – т.е. заети са с неговото обяснение, “подреждане”, “хармонизиране”, “канонизиране”... През този период хората се стремят не само да “подредят” нещата в рамките на своето възприятие, но и да ги балансират. Според древните гърци - в този свят има място за всичко – за доброто и лошото, за красивото и грозното, за възвишеното и земното - стига всичко това взаимно да се уравни. Появяват се и първите закони ...
- DI₂ – не е толкова разпространена нагласа като DI₁. Тя заляга дълбоко в основата не толкова на всекидневното съзнание, а на творческото ...
- Чрез DI₂ човекът се еманципира от хаоса ...

DI₃ Чиста духовност

- До голяма степен чистата духовност като основна ценност определя смисъла на духовната култура не само през цялото Средновековие, но и до ден днешен ... Свързва се с възникването на християнството ...
- Чрез DI₃ човекът (макар и илюзорно) се еманципира от материалното, телесното ...

DI₄ Индивидуализъм – като стремеж да бъдеш различен, оригинален...⁶⁹

- Това е идея, която става доминантна през Ренесанса, преминава няколко основни превъпласания⁷⁰ и остава определяща до днес
- Чрез DI₄ човекът се еманципира от Другия, става независим, става автор ...

DI₅ Глобализъм

- Чрез DI₅ – човек се освобождава от локалното, географското, етническото ...

⁶⁹ Индивидуализмът не трябва да се разбира в тесния му смисъл отнесен само към отделния човек, индивидуализират се групите, държавите ... във всичко и навсякъде се търси и подчертава различието – т.е. подчертава се онова качество, което прави отделното нещо различно от всичко заобикалящо го ...

⁷⁰ Изявата на “индивидуализма” преминава през няколко фази:

-Започва с откриването и съответно подчертаването на собствената, оригинална гледна точка и поведение ...

-Следва демонстрацията на индивидуалната разточителност, на “моженето” на някой спрямо друг.

-Следва култа към просветения, образования (а не толкова към богатия) индивид – т.е. класицизма

-Последван от стремежа към /и преклонението пред/ изключителното (свръхчовека) – т.е. романтизма ...

-Индивидуализмът завърша с модернизма – т.е. с култа към особеното, своеобразното във всички детайли! Тази фаза на индивидуализма се свързва най-вече с атомизацията на човека – т.е. човек се разделя на части и съответно от него се демонстрира (показва) само някакво супероригинално парченце ...

Лекция №7

Моделът на Тофлър за трите вълни на цивилизацията.

Изкуството в съвременността от гледище на този модел
Полифония на цивилизационните потоци в по-новата история на изкуствата
Преодоляване на представите за праволинейно развитие
и на традиционното есхатологично описание на художествената история

Трудовете на Алвин Тофлър – не са “предпочитаните” в академичния свят. Те шокират, дори в известен смисъл плашат читателя си. Още с първата си книга “Шокът на бъдещето”- Тофлър прогнозира идването на нещо ново⁷¹ (много различно и с особено значение), към което ако човек не успее да се приспособи (адаптира) – “катастрофира” в личен план под тежестта на чувството, че е излишен, изхвърлен, изолиран от другите, при това губи сигурността, че е в състояние да контролира самостоятелно своя живот в рамките на новите условия в средата. В следващата си книга “Третата вълна” – Тофлър вече не прогнозира някакво бъдещо състояние на обществото, а описва настоящото ... Може да се каже, че Тофлър е “щастлив пророк”, защото ако – първата му книга от мнозина е била възприета като пророчество, всяка следваща – вече се явява като констатация, описание на това, което вече е станало с претенцията на опит за обяснение.

Метафората за “езерото”, чието състояние се променя с всяка нова вълна, която го залива и съответно оформя в него относително самостоятелни пластове⁷² - онагледява смисъла, заложен в модела на Тофлър за трите вълни, предопределили посоката на културното развитие на човешкото общество. Всяка вълна “тръгва” от конкретна географска точка и постепенно залива целия свят. Всяка вълна – променя съществуващия, изисква и налага **нов тип мислене**. “Силата”, позицията в обществото (статуса) се предопределя последователно от собствеността над **ключовите ресурси**: земя (природни богатства), капитал, информация ...⁷³

Моделът на Тофлър – не е линеен, нито полифоничен, няма фази, етапи, наслагване (в същинския смисъл на думата), но пък има едно типично “завихряне” в определен момент, когато се превключват цивилизациите. Првият такъв момент – фиксира изместването на **аграрно-аристократичния** принцип на организация на обществото от **индустриалния** принцип. Днес – ние сме свидетели на втория повратен момент в историята на човешката цивилизация - постепенното изместване на индустриалния принцип на обществена организация от **информационния** принцип ...

За да се осъзнае своеобразието⁷⁴ на модела (Тофлър) – трябва да се излезе извън рамките на праволинейното мислене, което задължително поддържа последователно нещата във времето От тази гледна точка понятието за “вълните” .не се отъждествява (припокрива) с понятията за “етапите”, “фазите”, “общите тенденции” и прочие ...

⁷¹ например: Компютърната грамотност става съществена необходимост в съвременния свят, а “компютърът” не е просто новата, поредна “машинка”-приспособление улесняващо човешкото ежедневие...

⁷² От тази гледна точка – “най-долния” слой (фолклора) е най-застинал; съдържанието му се препредава от поколение на поколение с много малко изменение, предизвикано от новите “вълни”. Новото се надстройва над старото – не безболезнено. Разместват се пластове (страх към новото, носталгия към старото) ...

⁷³ Ако силата на кой да е човек зависи първоначално от **природните богатства**, които притежава; впоследствие – от **наличния капитал** – към края на ХХ век се оказва, че ако човек не разполага в нужното време с **нужната информация** – може да загуби всичко, което притежава. Пример за това как владеейки информацията можеш да се превърнеш в най-богатия човек на света е моделът на Бил Гейтс - твърде различен от този на Форд.

⁷⁴ Своеобразието на модела се състои най-вече в това, че слага **край на праволинейността** – етапността, плановете, графициите.

“Първата” вълна	“Втората” вълна
<p align="center">Аграрно-аристократична култура</p> <p>Най-продължителна⁷⁵ по време “Тръгва” от Близкия изток и Средиземноморието с <u>началото</u> на <u>цивилизацията</u>, а не с появата на човека изобщо! Базира се на аграрния труд и на мисленето на “аграрния” човек, чиято DI “плодородието” ...⁷⁶ ... В обществото (организирано в държави) са обособени словес⁷⁷ съответно през: <u>Античността</u> – 2 слоя: а) елит (аристокрация) и б) маса, произвели съответно: а) аристократичното изкуство и б) фолклора. <u>Средновековието</u> – 3 слоя: 2 елита (на светското и на църковното изкуство) + маса (фолклор) ... Ключов ресурс: земята (природните богатства) Водещи фигури: Аристократът/Църковният глава ➤ Първата вълна обема разгръщането на <u>взаимодействието</u> между масата и нейния покровител ...⁷⁸ Същностен белег за наличие на аграрно-аристократично мислене е търсенето на покровител! (Цар!)</p>	<p align="center">Индустриална култура</p> <p><u>Подготовка</u>: Ренесанса! (За Европа) ... “Тръгва” от Западна Европа (Англия) с появата на манифактурата. Разгръща се с развитието на капитализма ... Ключов ресурс: капитала Водеща фигура: Икономистът ... Основна “ценност”: Печалбата ... Доминантна идея: Индивидуализма Всяка дейност се <u>структурира</u> по аналогия на стоково-паричните отношения. Всичко има цена и всичко се купува, ако този който го желае може да си го позволи ... ➤ В изкуството се “ражда” автора (вкл. авторското право). Появяват се “образованата” публика, критика, ценителя, консуматора. Изчезва понятието за провинциализма. Отпада и идеята за границите⁷⁹ между отделните видове култури ...</p>
“Третата” вълна ⁸⁰	
Информационна култура	
<p><u>Начало</u>: средата на 60-те години на ХХ век. “Тръгва” от Америка, Япония ... <u>Тласък</u>: Кибернетиката, чието развитие първоначално се свързва най-вече с военни разработки ...⁸¹ Ключов ресурс: информацията. <u>Организация</u> на inf-среда: йерархичен принцип. <u>Позицията</u> зависи от “броя на връзките” ... “Информационният човек” е освободен от всякакъв вид⁸² регионални ограничения ...</p>	

Културата (изкуството) в рамките на **A, Ind и Inf** – обществата:

⁷⁵ Идеята, че става въпрос за нещо “вечно”, “същностно”, когато се коментира този тип култура се основава именно на продължителността на периода, който тя обхваща в историята на човешката култура ...

⁷⁶ От гледна точка на модела **DI** - Първата вълна, обхваща периодите в развитието на човешката култура със следните доминиращи ценности: “Плодородие”, “Хармония”, “Чиста духовност” ...

⁷⁷ Учените разполагат със свидетелства, по които са в състояние да анализират културата на първия слой от аграрните общества (елита: царе, държавни служители); липсват такива - за културата на втория слой (маса: селяните) или се откриват само бегли, мъгляви данни или предположения и то в рамките на анализите на културата на елита.

⁷⁸ ... “Как се ражда аристократът (царя, владетеля)? Първоначално – задължително бива избирац. Той е най-мъдрият, знаещия, можещия, силния. Избират го да води и закриля останалите. Постепенно – “водачът” и неговия род – се превръщат в еталон, модел за подражание. От тук “тръгва” идеята за провинцията и центъра-еталон...”

⁷⁹ Историята разполага с изобилие от примери за това, че най-хубавите неща се раждат при сблъсъка, взаимодействието между 2 култури – напр.: маврите (Испания, Африка); американската музика (синтез между тази на белите и черните) ...

⁸⁰ Тофлър я нарича “постиндустриална” ...

⁸¹ По отношение на третата вълна може да се твърди, че именно военната култура тласка напред цялата култура ...

⁸² например: Индустриалния човек е зависим от границите и “визите”, а информационният – може да работи навсякъде отвсякъде ...

Аграрно-аристократично

... Произведение на (професионалното) изкуство се създава еднократно по поръчение **само** на аристократа, който ще му се наслаждава в присъствието на избрана свита ...
... Достъпът до изкуството е ограничен. Възможен е само за аристократите и техните приближени
... Творецът, не се възприема като автор и не се подписва под творбите си. Търси в лицето на аристократа – меценат, покровител.

Индустриално

... Изкуството (творческата дейност) се структурира по аналогия на стоково-пазарните отношения. Изкуството се **купува**, достъпно е за всеки срещу определена цена ...
... Индустриалното общество открива възможността за възпроизвеждане/съхранение на културата (изкуството) и съответно ги превръща в стока - макар особено или частично уникална. Произведението на изкуството се предлага за **масова** консумация в точно определени за това места (театри, галерии, музеи, библиотеки), достъпни според наличните “авоари” на всеки срещу закупуването на билет, при това с възможността за повторение неограничен брой пъти във времето, ако се реализира печалба ...
... Създаващият изкуство има самочувствието на автор – т.е. поставя се въпросът за “авторското право”. Публиката е много по-сложна от преди – има познания за историята, може да прави сравнения. Изчезва понятието за провинциализма, отпада постепенно и идеята за границите⁸³ между отделните видове култури ...

Информационно

... Културата (изкуството) отново не се произвежда, единствено с цел да се представи на пазара. Самата идея за виртуален спектакъл, концерт и прочие нарушава същността на индустриалната нагласа, при която всичко се прави за пари ...
... Носталгията към предишни ценности се представя от “хакерите” (съвременните рицари) със стремежа им да помагат, покровителстват, защитават другите ...
... При творческия акт изчезва - не личността, а нейната хипертрофирана изява. Отминава времето, когато всеки държи да бъде гений, да демонстрира своя Аз! Ражда се екипната творческа дейност ...
За сега новото се илюстрира най-нагледно с т.нар. “технокултура” ...

Уточнение: Елитарното **изкуство** във всяко общество – винаги се асоциира с “аристократичното”. Неговият автор – винаги е “избрания!”, който се нуждае и търси покровители

* * *

... Може да се твърди, че преходът към информационното общество ще бъде много **по-лесен** за държави от типа на Япония, Сингапур, България и прочие – т.е. за всички онези, за които това ще бъде по-скоро “скок” от аграрно-аристократично към информационно общество...

Съответно – ще бъде много **по-труден** за държавите, в рамките на които се е зародило и утвърдило индустриалното общество (напр.: консервативна Англия) и които са във властта на праволинейното мислене. От тази гледна точка – по-подготвени за третата вълна са азиатците или пък африканските негри, защото мисленето им не се подчинява на линейността. Те мислят нещата в огромни масиви от време, поради което когато човек се впише в тази картина – времето за него спира, не тече. Съответно човек схваща нещата тотално, мигновено, а не ги вижда като фази или етапи, разгърнати последователно във времето ...

... В “информационната среда” също съществува⁸⁴ **йерархия** и в известен смисъл тя наподобява средновековната. Позицията зависи от “**броя на информационните връзки**” ...

Елитът се представя от “диджератите” (т.е. “най-високо свързаните”) – тези, които по-всяко време могат да се свържат много бързо с точния източник, който би им осигурил необходимата информация. Ежедневието им наподобява на това на **аристократите**. Те не са лишени от забавления, времето им принадлежи – силата им не зависи от количеството погълната за n-брой часове информация, а от това с каква е информацията (тип) и по какъв начин си я осигуряват (възможности за лесен достъп) ...

⁸³ Историята разполага с изобилие от примери за това, че най-хубавите неща се раждат при сблъсъка, взаимодействието между 2 култури – например: маврите (Испания, Африка); американската музика (синтез между тази на белите и черните)

⁸⁴ Липсва – само “на пръв поглед” и за тези, които са външни за системата ...

Хакерите в информационната среда – наподобяват средновековните рицари ...⁸⁵ Това са хора с особен вид нагласа ... и преди всичко целта им не е да натрупат “несметни богатства”, напротив – те най-често подаряват на другите това с което разполагат ...

* * *

Феномени, **подготвящи** обществото за **навлизането** на третата вълна – преди всичко изключително масовото навлизане на изкуствата в ежедневния *бит* на хората:

➤ Киноизкуството ...	➤ Музикалното изкуство ...
През ХХ век - за продължително време киното осигурява “жизнен опит” за редица поколения. Формира, моделира, контролира човешкото поведение. Провокира нагласи. Популяризира, внушава ⁸⁶ ценности. На масата, която не чете например художествена литература – именно киното внушава романтичната нагласа ...	С появата на грамофонната плоча и най-вече на радиото музиката започва да се слуша (и разбира) масово и навсякъде ⁸⁷ – в домовете (когато човек е буден; дори когато спи), в автобуса, на работното място ...

Забележка:

... Историята предоставя достатъчно доказателства за възможностите на изкуството да манипулира и съответно за възможните **опасности** – особено, когато изкуството се масовизира и в него се създават продукти с цел човекът да бъде хипнотизиран в определена посока.

В исторически план “масовизирането” на изкуството – винаги е съпровождало драстични изменения в организацията на обществото. Мнозина например: откриват прилики между “употребата” (приложението, ролята) на изкуството в рамките на ХХ век и през Средновековието.

Примерна аналогия: Средновековната християнизация на обществото ползва средствата на изкуството, за да постигне магическото внушение на Вярата. Историята се повтаря през ХХ век, когато се раждат новите митологии (“Новият ред на Хитлер”; строи се комунистическото общество в СССР), диктаторите се обожествяват и съответно човек умира не в името на Бога, а за “Сталину, за родину!” ...

⁸⁵ напр.: Хакер може да “разбие” охранителната система на банка и да пусне съобщение – “Направих го не за да Ви оберат, а за да Ви помогна. Увеличете защитата - щом аз мога да я пробия, ще го направя и друг, но с други цели ”

⁸⁶ ... “Какво се прави в една църква? – чрез средствата на изкуството миряните се приобщават към Вярата ...”

⁸⁷ Нещо, което не е във възможностите на киното

Лекция №8

Цикличността в историята на изкуствата. Моделът на махалото.

За “възрастите”, “поколенията”, “декадите” в развитието на стилове, направления и културни епохи.
Интерпретациите на Шпенгер и Тойнби.

Моделът GIER (генеза, интензивно, екстензивно и рефлексивно развитие)

Ключови периоди от художественото развитие (застъпване по време на рефлексията и генезата).
Съвременното постмодерно изкуство от гледище на този модел

“Цикличността” като явление (феномен) до голяма степен се свързва с линейното мислене. Това е нещо познато отдавна, но съзнавано и съответно интерпретирано по различен начин ...

Цикличност - може да се открие, когато се изследва и анализира развитието на определено явление в рамките на различни области⁸⁸ или дейности. Цикличността е типична и за различни аспекти от развитието на обществените явления. Най-често ползваният метод, чрез който се обяснява цикличността (“твърде вулгарен, но работещ”) е **моделът за махалото** ...

Схема-илюстрация на начина, по който цикличността се схваща от хората през различните исторически периоди. Развитието в най-общ смисъл се схваща като движение е от “бавно към все по-бързо”. Постепенно се осъзнава, че с времето циклите се ускоряват...

Може би най-ясно (видимо) – цикличността се откроява в историята на художествената култура. Ключовите понятия, чрез които се обяснява са: “**възрасти**”, “**поколениа**”, “**декади**” и представляват средство за разглеждане (описание, обяснение) на развитието на различните стилове, направления и цели културни епохи ...

- Когато се разглежда нещо (от историята на културата) в термините на понятията за “**възрастите**” – то се схваща по аналогия на периодиката (отделните, последователно разгръщащи се възрасти) в човешкият живот ...⁸⁹ От друга страна – същото нещо се съзнава като част, в контекста⁹⁰ на нещо друго (по-голямо), към което то принадлежи... Това е много важно при историческото мислене. В този смисъл “възрастта” е нещо условно⁹¹.
- “**Декадите**”⁹² – също са понятия, представящи идеята за цикличността, в човешката култура, но при тях по-скоро се акцентира върху принадлежността на анализирания обект към нещо “приключващо”, “крайно”, завършващо цикъла ... или развитието на нещо ...⁹³
- Локализацията (описание) на нещо чрез неговото присъединяване към определено **поколение**⁹⁴ също е начин за представяне на цикличността в развитието на културата.

Цикличността в произведенията на Шпенглер и А.Тойнби:

- **Шпенглер** разглежда Европейската култура като **затворена**... “Залезът на цивилизациите”...
- Според **А.Тойнби** - културите **не умират**. Явно или неявно те се преливат в съседните географски територии. Винаги се откриват доказателства за въздействие, дори при култури, които на пръв поглед са противоположни ...

* * *

⁸⁸ Елементарен пример: цикличността в **модата** . . .

⁸⁹ ... От тази гледна точка, но в по-голям мащаб: всяка култура има своята юношеска възраст, младост, зрялост, смърт ...

⁹⁰ например: Бетховен е родоначалник или представител на едни-коя-си възраст (разцвет, упадък) от развитието на виенската класика....

⁹¹ Често възрастта на определено нещо (така както се представя) не отговаря на неговата физическа същност или локализация. Практически – то може да е на 50 г. и пак да е “съвсем младо”. Пример за тази условност е възприемането на рок-музиката в различните страни по едно и също време ...

⁹² “Декади” - цикли от по 10, 100, 1000г... “декаденството”

⁹³ т.е. съзнанието “Ние сме декаденти”, сякаш принадлежи на хора, които съзнават своята скорошна смърт ...

⁹⁴ например: В литературата се ползва израза “поколението на този или онзи”... Смятало се е, че смятаната поколенията е на всеки 30 години.

Моделът GIER

Въведение в проблематиката:

- Какво е значението му за Европейската култура?

... Оказва се универсален, цивилизационен модел, който бива заимстван от много други народи по цял свят ...

.... Началото (основата) на европейската култура поставя **античната** (главно атинска) гръцка култура, която се оказва толкова мощна, че следи⁹⁵ от нейното влияние се **откриват** във всеки по-следващ етап от развитието цялостната европейска духовна култура ...

- Как се “пренасят” културните модели от един народ на друг?

... Най-вече чрез “колонизиране” (териториално, което обаче не е задължително в съвременния свят). Ако “агресора” е по-цивилизован – той налага своята култура на победения и обратно ако “агресора-варварин” не е на най-ниско равнище и има потенциал да се развива “купува” (заимства) културата на победения и се нагажда към нея – напр.:

- Римляните завоюват Гърция, но се оказват културно завоювани от гърците ...
- Варварите завоюват Рим, но се оказват културно завоювани от римляните ...
- Прабългарите приемат културата на византийците ... и прочие ...

“Въпросът не е какво има и какво няма една култура, а колко силен е моделът, който предлага” ...

- Загиването на една култура (етап и пр.) винаги се съчетава със зараждането на нова ...

например: Времето “от раждането на Христос” до падането на Римската империя е такъв период на застъпване и превключване, при който “официалното” запада, а “неофициалното” “върви нагоре” - докато самото то се официализира ...

- Изчерпвайки се една култура започва да влияе с всичките си части (център, периферия). При това - маргиналните области (граничните между две култури) са с много по-голям потенциал, дават много по-големи плодове, отколкото централните

например: Именно от Палестина (периферия на Римската империя) “тръгва” Християнската култура.

Преди това: Именно гърците (периферия на египетската култура) поставят основата на цялата Западноевропейска цивилизация. Египетската остава консервирана, докато гръцката се развива.

В настоящия момент (от 60-те, 70-те г. – насам): Изчерпването на постмодернизма се съчетава със зараждането на новата информационна култура ...

Забележка: Периодите, когато се сменят една с друга две цивилизации – са трудни и объркани. Превключва се от една ценностна система на друга и тази борба е жестока. Вече не работи това, което е работило преди. Новото не е толкова ясно и винаги плаши ...

В историята на културата - нищо не изчезва просто така. Миналото се консервира, но винаги при възможност и необходимост получава нов прочит ...

Моделът **GIER** – илюстрира развитието на европейската духовна култура. Това е **диахронен**⁹⁶, **линеен**, “**възрастов**”⁹⁷ модел. ...

Разшифроване на абривиатурата:

- **G** – представя **генезата**⁹⁸, раждането, детството на явлението ...
- **I** – представя **интензивното развитие**, “класиката”, разцвета. Времето (твърде кратко!), когато изкристализират законите, създават се правилата, раждат се върховите постижения (шедьоврите) на нещото.
- **E** – представя **екстензивното развитие** на явлението - разгръщането му по ширина в различни географски области.
- **R** – представя **рефлексивния период** – времето, в което явлението изчерпва възможностите си да израства. Не е в състояние да продуцира нищо ново. Заето е да си припомня предходните периоди, но вече с друго отношение – с ирония, пародия, сатира. Рефлексивният творец твърде много

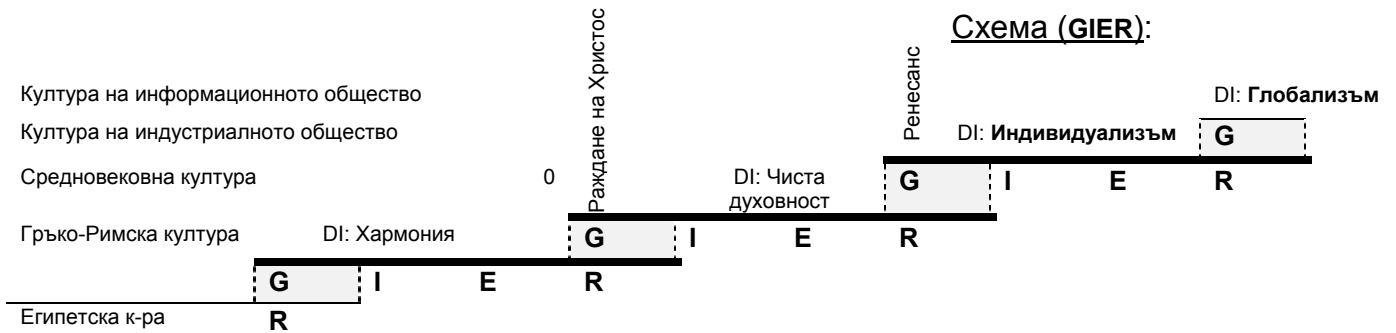
⁹⁵ Всяко ново поколение прави своя прочит на античната култура ...

⁹⁶ Отчита времето ... т.е. Как се разгръща явлението във времето ...

⁹⁷ Представя развитието на явлението - зараждане, разцвет, зрялост, загиване ...

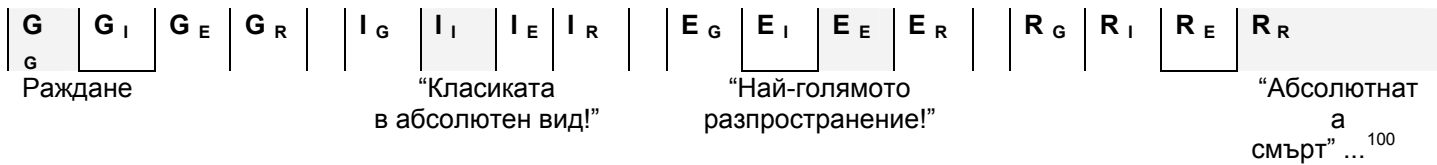
⁹⁸ Появяват се първите белези на новото ...

вербализира – повече говори, отколкото твори. Той е учен (дори формално), за разлика от публиката си (снобска, необразована). Познава всичко създадено преди него. Сам съзнателно избира и прокламира собствения си стил (или поредица от стилове), подбирайки (комбинирайки⁹⁹) средства от различни предишни (предимно отдалечени) периоди от историята на съответното изкуство. Метафори: Старост. Упадък. Смърт. ...

Ключови понятия:

- Зараждане, разцвет, популяризиране, умиране ...
- Застъпване, точки на превключване ...
- Вътрешни повторения на принцип. Всеки от периодите (GIER) има подобно деление. Това е т.нар. "рекурсивност" – повторението на принципа на цялото в рамките на частите му. Съответно – в рамките на всеки отделен период, там където се повтарят буквите принципа ще действа в най-голяма сила!

⁹⁹ Това е парадоксът на модернизма – Пикасо, Дали, Щокхаузен ...

¹⁰⁰ Преди това – винаги при всички под-фази на R – са налице "малки умирания" ...

Лекция: 9

Конкретизация на диахронните модели в историята на европейското художествено развитие Античност и Средновековие от гледище на вълновия модел и моделите GIER, DI, SDS₁

Античност

По **GIER** - архаика, класика, елинизъм, късна античност. По **DI** – хармония.
По **вълновия модел** - кулминация в развитието на аграрно-аристократичната култура ...

Архаиката в Древна Гърция – представя **генезата** на Европейската култура. Това е началото (първия период) на целият този културен процес. Това е времето, когато се създава основата, базиса, принципите на културното развитие, валидни и до днес – например: именно през архаиката:

- Възниква **азбуката** от абстрактен (неизобразителен) вид - (древногръцко изобретение!). Променя се начинът на мислене ...¹⁰¹
- “**Геометрично** преживяване на света” - Питагор...¹⁰²
- Появява се **авторството** - личността като творец на нещо¹⁰³
- Появяват се писаните **законы** ...¹⁰⁴

Това са основните градивни камъни, върху които се гради европейския тип мислене, европейския стил:

- последователност
- систематичност.

Емблематично изкуство: **Скулптората** ...

Метафора, символ: **Олимпийските игри** ...

Малко история: Преди Гърция - човешката цивилизация има десетки хилядолетия на развитие. Гръцката Архаика (като период от развитието на човешката духовна култура) започва с т.нар. дорийско преселение (между 12 в. пр.н.е. и 6 в. пр.н.е). Дорийците започват да се наричат **елини**. Гърците се утвърждават чрез непрекъснати войни с персийците (носителите на египетската култура) ...¹⁰⁵

... С гърците започва **хуманизирането** на културата: "Човекът става мярка за всичко". Дори боговете на гърците – имат **човешки образ**¹⁰⁶. Гърците налагат нов тип погребални ритуали. За разлика от египтяните, които “увековечават телесността”, гърците – **кремират** телата, с което поставят строга граница между земния и отвъдния живот.

¹⁰¹ Начинът на представяне на мита в главата на четящия с гръцки букви е много по различен от този при четене примерно с китайски йероглифи. Буквите сами по себе си не означават образи. Четящият - непрекъснато синтезира образи.

¹⁰² “Геометрията” вече се ползва не само при грандиозното строителство, а навлиза в бита. Това потвърждава – наличието на абстрактно мислене в човешки измерения. Питагор - открива златното сечение, пропорциите, възможността да се определя дължината на звука (монохорда) . Музикалните инструменти (впоследствие) се създават според тези открития

¹⁰³ Омир е първия доказан автор. (За Орфей - не се знае дали го е имало или не). Появява се малко по-късно и авторската лирика - Сафо, Креон...

¹⁰⁴ Преди това е нямало писани закони, правила, по които да се “играе играта”. С това е свързан европейският тип демокрация.

¹⁰⁵ При южните гръцки острови (о.Родос) – особено силно се чувства влиянието, оказано от египетската култура

¹⁰⁶ Факт е, че в гръцката митология се срещат и митични същества, при които се смесват човешкото и животинското – кентаврите, сатирите. Новото при гърците е това, че плават на тези митични същества винаги е човешка, а животинското – остава само в тялото, за разлика например: от изображението на египетските богове с животински глави. При това – древните гърци възприемат боговете си – като малко по-високи от човешкия ръст. Общуват с тях почти като с равни ...

... Гръцкия **полис** – принадлежи на **свободните**¹⁰⁷ **хора** – мъже и жени, но не населението изобщо, а тези които имат свободното време (и възможността) да се занимават само с култура¹⁰⁸ – атиняните преди всичко с търговия и занаяти. Подобни занимания (в началото на цивилизацията) са възможни само в общество, чиято организация предполага наличието на излишъци, съществува разделение не само на труда, но и между хората. Робите изпълняват цялата нетворческа работа ...

В Древна Гърция (митология, история) се откроява един особен персонаж – “Аристократа” – **КУЛТУРЕН ГЕРОЙ**. Това е особен тип герой (подобен не на Ахил, а на Одисей и Прометей). Той е **носителят на новите културни придобивки**. Новаторът, който взема нещо на от боговете и го дава на хората

Гърците започват да “хармонизират” представите си за света още през Архаичния период. Въвеждат понятията за хаос и ред, при това не какъв да е а хармоничен, такъв при който противоположностите не се изключват, а взаимно допълват в цялото. Гърците търсят **баланса** ...

Изкуствата се диференцират – появяват се **жанровете** – например: Двата основни жанра в съвременната литература (епос и лирика); двата основни жанра в театъра¹⁰⁹ (трагедия и комедия) - се появяват още тогава¹¹⁰

... През **класическия** период на Античността се създават **правилата** и съответно **върховете постижения** (шедьоврите) във всички¹¹¹ жанрове на изкуството – с идеално спазвани пропорции, строго хармонични. Появяват се виртуозите, съответно конкурсите (състезанията) и правилата за тяхното провеждане. Върхови постижения заявяват всички културни области – философията, политиката, спорта.

... Дионисиевите игри – поставят началото и на т.нар. **“масова култура”** ...

... **Екстензивното развитие** на античната култура – се реализира чрез появата на **вариации** и **разпространението** (по “ширина”) в различни географски области ... Това е епохата на елинизма ...

Основни белези:

- Появяват се **бюстовете** (скулптурни портрети); експресивни групови изображения (скулптури), които фиксират **моментното състояние** на тези които изобразяват (**Лаокоон**) ..
- Късният елинизъм засилва сатирата и пародията, което свидетелства за изчерпване на възможностите на въздействие на оригинала.

... Късноримските култура олицетворява **рефлексивния период** на Античната култура и едновременно с това - първият рефлексивен период в рамките на

¹⁰⁷ В известен смисъл - “интелигенцията”, “аристокрацията” ...

¹⁰⁸ Гърците превръщат всяка област от духовната култура в изкуство. Дори военното дело – изкуство за спартанците ...

¹⁰⁹ Трагичното и комичното се преживяват от представителите на различните култури по различен начин. В древногръцките трагедии са възможни няколко трагични развързки - например: Трагично е когато носителя на прекрасното загива. Оптимистично трагично е, когато героят побеждава, макар след смъртта си. Драматично е, когато борбата която се води между добри и лоши е с променлив успех за добрите и прочие ... Комично за гърците е “обратното на трагичното” - губи лошия, побеждава добрия. Съпреживявайки героя от трагедията – човек го чувства по-висш, възприема го като идеал. И обратно – чувства героя от комедията като по-нисш от себе си. Комедията е била предпочитания от простолюдието жанр ...

¹¹⁰ Въвеждат и понятията за “етос” (илюстрира - спокойствието, стабилността, устойчивостта, но не морала на човека) и “патос” (допълва етоса, възниква в критически ситуации). Може да се каже, че в исторически план – изкуството е едно люлеене между етос и патос. Патосът – при експресионистите например: стига до крайност (“Вик”) ...

¹¹¹ например: В музиката започва първоначалното разграничаване между струнните и духовите инструменти. Изкристализират законите на свирене, ладовете ... Лирата – първообраз на всички струнни инструменти ...

европейската култура. Започва с “раждането на Христа”, което постепенно се разраства, дотолкова, че да се наложи и признае от самия император и завършва с падането на Римската империя ...

.... Това е първия ключов период от развитието на художествената култура – застъпване по време на **рефлексията** и **генезата**.

Рефлексията (R) на саморазрушаващата се древна култура – времето, когато са изчерпани всички възможности за вариации и съществуващото се припомня, видоизменя, преформулира ...

Късноримските произведения са **мозаични**, наподобяват колаж, съставен от неща взети от преди това, но с вече по-друго отношение: подигравка/сатира. Ценностите от миналото са изчерпали своето внушение и въздействие и древните започват да ги пародират, минимизират като факт. Започва “гавра” с боговете ...

Това е периода на навлизането на новото, консервирането на старото, което при това неизбежно бележи по-специфичен начин новото.

Това е времето на “взаимното оплождане на зараждащата се от умиращата (агонизираща) култура” ...

Общи белези: **мозаечността**, митични персонажи (но твърде малко на брой) ...

- Християнството взема само един образ “пряко” директно от древността – Орфей (аскет/отшелник) не с ореол, а като персонаж. Първообраз на Дявола става Дионис, сатирите, менадите (вещиците). Нещо от Аполон (крилата) – присъства при ангелите. Заимства се и идеята на платоничния¹¹² Ерос ...

* * *

¹¹² Възможно е преживяванията в християнския религиозен екстаз да придобият и сексуален оттенък, но чувството е ориентирано към Бога

Фази на развитието на Средновековната култура

По GIER - По DI – чиста духовност.

По **вълновия модел** – все още в рамките на аграрно-аристократичната култура ...

Византийската култура популяризира, проповядва християнството – пред едно християнско, но като правило неграмотно, необразовано население; при това разноезично и често неразбиращо¹¹³ какво му се говори в църквата. Това е причината и християнската култура, макар и създадена (ориентирана към) за бедните и робите, да разчита най-вече на **образността**. С други думи – постига “внушението” си не чрез силата на думите, а чрез **образните** изразни средства ...

Основни белези на Християнската култура (изкуство)

- При християнството DI е стремежа към **чистата духовност**, която осигурява на човека възможността да се освободи, макар и виртуално от материалността и да живее изцяло с духовността си ...
- Християнската култура има противоположно на това на гърците – отношение към **тялото**¹¹⁴. То се negliжира в художественото изображение. Половите белези максимално се тушират. Голотата липсва ...
- Християнинът търси красотата не в голото тяло на Венера, а в човешкото лице и то най-вече в **очите**, които се изобразяват необичайно **големи**, особено **изпъкнали** – като “израз на душата”, вътрешната красота, докато външната може да липсва ...¹¹⁵
- Християните имат **есхатологична представа за времето** – т.е. с точно определено начало (сътворението на света, раждането на Христос, новият и старият завет) и с точно определен край (потоп, апокалипсис) ...
- Типична символика – **кръста** и **триадата** като начин на представяне на нещата. Самата представа за времето е **есхатологична** ...

¹¹³ Уточнение: Древният грък се отнася **съзнателно** към своята вяра. Той познава и разбира Боговете си. В рамките на византийската култура - отношението на човека към вярата и Бога (особено на масата) вече не е рационално. Неукия и необразования човек, бива привлечен към църквата по-скоро от красотата, пищността и блясъка ѝ ...

¹¹⁴ В мюсюлманската джамия - човешките фигури изобщо са изключени ...

¹¹⁵ Идеалът за мъж в очите на религиозната средновековната жена трябва да е светецът.

Първите християнски проповедници (преди да се официализира християнското учение) носят със себе си **кръст** и **Светото писание** (първообраз Триптиха, иконостаса) - книга не с думи, с картини. Кръстът се вгражда във всичко свързано с Християнството, особено в строителството (архитектурата), където той предопределя плана на основата на църквата ...

Схема: (ротонда)

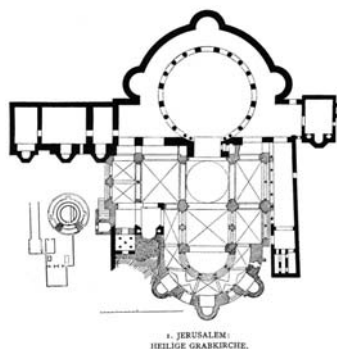
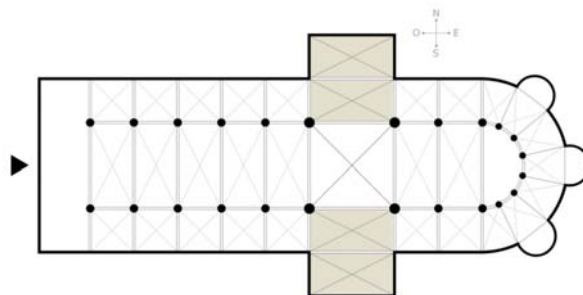

Схема: (базилика)

Уточнение: ... Средновековната култура на Запад е трипластова. Причина за това е разделението на пластове на светската и духовната власт, които съответно продуцират и свои собствени, специфични култури. Отделно от тях стои „пластът“ на простолюдието със съответните артистични изяви¹¹⁶ както и фолклорът - културата на средновековната селска община (затворена система, „изолирана някъде“, в която все пак по някакъв начин присъства и Бога)

Интензивно развитие (Класика; 6-7 век)

Около 600 година папа **Григорий I** създава каноните на Западната църква за изобразителното изкуство, за пеенето, за начините, по които трябва да се прави литургията и прочие ...

След 500 година **Юстиниан** утвърждава каноните на Източната църква. Василевсът на Изток стои начело и на църквата, и на държавата. Съчетаването между светската и държавна власт обяснява по-голямата плътност на източно-християнската църква ...

➤ За да се променят така създадените вече **канони** е нужен Вселенски събор. Промените са възможни, но стават трудно, на тласъци

Примери:

- В музиката - **едногласово**¹¹⁷ пеене ...
- В архитектурата – **романски**¹¹⁸ стил (купол, свод, полукръг);

Екстензивно развитие (.....)

... Християнството се разпространява преди всичко чрез кръстоносните походи и войни, при което настъпва задължително смесване на християнските правила с регионалните местни¹¹⁹ вярвания. Започват вариации¹²⁰ - строго специфични

¹¹⁶ например: карнавалите

¹¹⁷ Едногласово, защото „има един Бог“. Дори когато пее хор – той звучи като един глас. През XI век появата на Запад (в рамките на католицизма) на многогласовото пеене (вид смесване на църковната и фолклорната култура) вече е нарушаване на канона (допуска разнообразието) и става на много по-късен етап. Целта е да се приобщат отново хората към църквата

¹¹⁸ Изместен през късното западно средновековие – изместен е от **готическия** ...

за всяка новопокръстена държава, според предишните езически вярвания, ритуали и обичаи.

Рефлексивно развитие (13 век)

... Вторият ключов период в историята на европейската култура, когато се застъпват рефлексия и генеза. Това е времето, когато (поради изчерпване) настъпва консервацията¹²¹ на християнската култура и се поставя началото на ренесансовата култура ...

* * *

От една страна:

... Макар че Средновековната християнска култура през този период не създава нищо - все пак се появява готическото изкуство ... **Готическата** църква е ценна и сама по себе си като последният човешки опит за достигане на Божественото; със свръхмистичното¹²² си внушение, и като **врѣх** на средновековното инженерно-техническо изкуство, подготвил впоследствие появата на ренесансовия творец.

В известен смисъл – готическото изкуство – не е ново идейно явление, а се явява “врѣщане” (R) към класическите идеи (гностицизмът) (направление) на християнското учение ...¹²³

От друга страна:

... “Новото си пробива път”

!!! Драстичните нарушения на канона стават на места далеч от центъра (папата). Промените тръгват от Флоренция и Венеция, които са самостоятелни републики¹²⁴

Нарушения в каноните:

- В изобразителното изкуство – **рисунокът** става все по-реалистичен¹²⁵; **линейната перспектива** започва да измества обърнатата...¹²⁶; появява се **профила**; появяват се първите **индивидуалистични** елементи - ражда се творецът – автономна личност. Автопортрети!¹²⁷

* * *

По модела SDS₁

... В рамките на **Античността** – “диференциацията” се разгръща в много широк мащаб, но започват да се появяват и елементи на синтез - напр.: древногръцката трагедия. В **Средновековната култура** – “диференцирането” – “все още не е във всичко и навсякъде”. Примери за осъществени синтези предлага църковното изкуство -

¹¹⁹ Дионисиевите празници стават „Трифон Зарезан” ... Да се припомни как се налага религията в България ... Ересите – да се представят като вид бунт, протест...

¹²⁰ например: Музиката на Йоан Кукузел е пълна с мелизми (украшения на мелодията)...

¹²¹ Християнската култура се изчерпва, но продължава да съществува в консервиран вид, докато античната - умира.

¹²² Влизането в готическия храм – предполага изпадане в трансово състояние, съпроводено с усещането за нищожност, страх, подчинение, докато в църква от романски стил – например целта е човек да се почувства удобно ..

¹²³ т.е. при зараждането на християнското учение – съществуват две течения –1. гностицизмът, залагащо на мистиката, което обаче не се налага, защото е твърде елитарно, сложно, за да се усвои масово; 2. по-демократично, залагащо на образността, като средство учението да се направи по-достъпно и съответно да приобщи към себе си повече хора ...

Готическата църква е върхът на средновековното строително-инженерно изкуство. Съградена е от камъни, клиновидно поставени един в друг, без метални спойки или слепващи вещества, въпреки всичко устояващи на времето. Интересен е фактът, че именно готиката (мистично-християнското изкуство) подготвя силния изобретателен дух, който впоследствие ще се преоткрива в енциклопедичните личности от рода на Леонардо да Винчи...

¹²⁴ За България – приема се, че Боянската църква поставя началото на Ренесансовата култура по нашите земи ...

¹²⁵ При Джото сцените изглеждат така, сякаш виждаме сюжет от улицата. В персонажите се разпознават живи хора

¹²⁶ Чрез обърнатата перспектива, сцена с много хора се изобразява “като в яйце” – най-едрият фигури са в средата. Изображението е като че ли гледано отгоре, през божии очи. Подчертана е йерархията. Централните фигури са най-високо статусни. При линейната перспектива света се гледа от някаква точка (човешки поглед)

¹²⁷ ... Дюрер изобразява себе си като Христос. Появяват се индивидуалистични елементи. Човекът за първи път казва: “Ето ме, аз също съм творец, а не само Бог е творец.” ...

И отпреди помним исторически фигури, но те са силни, ярки в и посредством своята роля, чрез своята мисия, а не като личности, със самочувствието на индивидуалности. Дори Андрей Рубльов, феномен в правенето на икони не се е подписвал, тъй като не се е считал за автор ...

например: създаването на църквите и ритуалите в тях, се реализира посредством синтез между архитектура, изобразително изкуство, музика, танц ...¹²⁸

Какво е разликата между “синтезите” – т.е. какво и как се синтезира през различните исторически епохи. “Синтеза при древните” е от типа – “всеки може всичко и заменя всеки”. При синтезите, които се реализират в рамките на периода, в който централната тенденция е “диференцирането” – различни неща, направени от различни хора се обединяват и съвместно (без да се смесват помежду си) се явяват комбинирано изразно средство, т.е. обслужващи по-мощна идея. При подобни синтези – съществува риск за разминаване между отделните компоненти и съответно за разпадане на синтезираното ...¹²⁹

Принципът на придобиване на самостоятелно самочувствие на творците като представители на **отделни** (различни!) видове жанрове и прочие изкуство – т.е. абсолютното диференциране - се реализира постепенно, докато се стигне до идеята за “чисто изкуство” (изкуство само по себе си!) ... едва към края на 19 век ...

По модела **DI**

- Доминантна идея през **Античността** е “хармонията” ...
- Доминантна идея през **Средновековието** е “чистата духовност” ...

По **вълновия** модел (Тофлър)

... И античността, и Средновековието се развиват в рамките на **аграрно-аристократичната** култура. Най-продължителна е по време. “Тръгва” от Близкия изток и Средиземноморието с началото на цивилизацията. Базира се на аграрния труд и на мисленето на “аграрния” човек, чиято основна ценност е “**плодородието**” ...¹³⁰ В обществото (организирано в държави) са обособени **слоеве**¹³¹ съответно през: античността – 2 слоя: **елит** (аристокрация), **маса**, произвели аристократичното изкуство и фолклора и през Средновековието – 3 слоя: **два елита** (светско и църковно изкуство) + **маса** (фолклор). Ключов ресурс: **земята** (природните богатства). Водещи фигури: **Аристократът/Църковния глава**. Първата вълна обема разгръщането на взаимодействието между **масата** и нейния **покровител**...¹³² Същностен белег за наличие на аграрно-аристократично мислене е **търсенето** на покровител! **Цар!**

Конкретно за художествената култура:

- Произведение на изкуството се създава еднократно по поръчение **само** на аристократа, който ще му се наслаждава в присъствието на избрана свита. Достъпът до изкуството е ограничен. Възможен е само за аристократите и техните приближени. Творецът, не се възприема като автор и не се подписва под творбите си. Търси в лицето на аристократа – меценат, покровител.

* * *

¹²⁸ В Западните църкви - преди всичко Евангелистките (например при Баптизма) – особено се разчита на внушението, което се постига чрез съчетаването (синтеза!) на изразните средства на музиката и танца. В Православната църква – акцента е върху визуалния разкош (злато), респ. и изобразителното изкуство

¹²⁹ напр.: В Църквите – съчетаването между архитектура и живопис се е правило от различни хора. Без необходимите познания спрямо материалите, ползвани от строителя – художника не е успявал да направи трайно произведение. Пример за това са – дори фреските на Леонардо Да Винчи, които се разрушават с времето, защото са нарисувани върху неподходящо масло с неподходящи средства ...

¹³⁰ От гл.т. на модела **DI** - Първата вълна, обхваща периодите в развитието на човешката култура със следните доминиращи ценности: “Плодородие”, “Хармония”, “Чиста духовност” ...

¹³¹ Учените разполагат със свидетелства, по които са в състояние да анализират културата на I-я слой от аграрните общества (**елита**: царе, държавни служители); липсват такива - за културата на II-я слой (масата: селяните) или се откриват само бегли, мъгляви данни или предположения и то в рамките на анализите на културата на елита.

¹³² ... “Как се ражда аристократът (царя, владетеля)? Първоначално – задължително бива избиран. Той е най-мъдрият, знаещия, можещия, мъдрият, силния. Избират го да води и закриля останалите. Постепенно – “водачът” и неговия род – се превръщат в еталон, модел за подражание. От тук “тръгва” идеята за провинцията и центъра-еталон...”

Лекция № 10

Развитие на изкуствата от **Ренесанса** до съвременността от гледище на трите диахронни модела

Индивидуализацията (оригиналността) като доминантна идея в изкуството на новото време

Психология на ренесансовия, бароковия и класическия (академичния) тип артистичност

Романтизмът и принципът на изключителността

Разпространение на новоевропейските художествени образци и практики по всички континенти през XIX
в

Атомизация и рефлексивност в модернизма и постмодернизма.

Господство на синтетизма и поява на информационно-артистичната психология
в средата и края на XX век

Началото на епохата на индивидуализма - Ренесанс съвпада с появата на **индустриалното общество**. Доминантна идея е стремежът към индивидуалност ...

Белезите (промените), илюстриращи настъпването на новото време:

- В изобразителното изкуство се утвърждава **линейната перспектива** – представляваща за времето си съществен прогрес, символизиращ ”извоюваното право” да се гледа на света през човешките очи; **профила**; **раздвижените фигури**. Появява се **свободния художник**, който обслужва не царя, не църквата, аристокрацията, а богатите хора.
- Появява се **светската**¹³³ **музика**. Корените на която не се намират в църковната музика или фолклора, а в университетската култура – т.е. светската музика се основава на образованата гражданска, а не на селската култура. Свързва се с живота на предприемчивият човек, който разчита на себе си, а не на Бога или на наследствения си герб. Първоначално това е ”любителска”, ”самодейна”, ”дилетантска” култура ...¹³⁴

* * *

Същинското Ренесансово изкуство – макар че се появява (поне сюжетно!) на основата на християнската религия – **фактически представлява нейно отрицание** ...

... Винаги, когато се появява нещо ново, то се облича в дрехите на някакъв по-предишен стил. Типична е носталгия към предишни теми. В желанието си да преодолеят християнските канони - ренесансовите творци заимстват сюжети от Рим, а при това взимат символиката от Късната римска империя, при което се получава една странна смесица между християнски и римски теми, мотиви и елементи. Този стремеж да се възстанови изкуството на древните се откроява във всички жанрове¹³⁵ на изкуството

... При ранният Ренесанс няма правила зададени отнякъде. Това е времето на пълна свобода след дълго време на стагнация и ограничение от правилата...

¹³³ И това не е просто музиката, изпълнявана в църквата и изнесена навън

¹³⁴ **например**: Ражда се операта. Започва като любителско представление на група приятели (Камерата), които правят нещо за удоволствие.

¹³⁵ В музиката – **например**: израз на това е въвеждането на **аккомпанимента** . . .

В Холандия се появяват и специфичните форми на **полифоничното пеене**, което в рамките на църквата се реализира чрез застъпване на гласовете, за разлика от светското пеене, където всеки глас пее своята мелодия. Стремежът да се съхрани едногласният принцип се вижда при пеенето на един човек плюс съответен аккомпанимент на един инструмент . . .

... За Ренесансовото изкуство е типично рязкото (острото) отхвърляне на идеята за “чистата духовност” и подчертаването на “индивидуалността”. Съответно - новото идва с преоткриването на (фокусирането върху) телесността, плътта [Не случайно еблематично изкуство за Ренесанса е **живопис**, която най-добре онагледява промените, осъществили се в начина на мислене и възприятие.

... Естествено основните огнища на Ренесанса са далеч от Рим ...

През Ренесанса започва себеосъзнаването на човека като личност, като самостоятелен творец, автор на своята съдба ...

Особено ясно това проличава в изкуството:

- Авторите поставят подписа си под творбите си и по всякакъв начин се стремят да внушат на другите, че чрез тях (творбите си) изразяват себе си ...
- В музиката – появява се оригиналната **мелодия**, която става израз на индивидуалния стил на този който я изпълнява (дори не на нейния създател) ...

Уточнение:

... Духът на индивидуализма се ражда – отрицавайки църковния и аристократичния дух. Корените му започват в рамките на т.нар трето съсловие през Средновековието, което постепенно формира своя култура, изтъквайки нейната индивидуалност ...

Фази на разгръщане на “Индивидуализма”

Ренесанс (G₆ на индивидуализма; център: Италия; 13/14 век)

Обхваща ранния ренесанс, барока, маниеризма ...

При G₆ – се променят старите канони – утвърждава се линейната перспектива, различния ракурс (профила), появяват се или се смесват стари (т.е. митологично-римски), и нови персонажи, християнските сюжети се изпълват със светско съдържание¹³⁶; появява се операта като опит за възраждане на гръцката трагедия. Постепенно Ренесансовия дух като стремеж към оригиналност, демонстрация на индивидуалността – стига до крайности ...

- ... Църквата започва да усеща, че губи почва. Започва периода на **Реформацията** или с други думи “**църковния барок**”, смисълът на който е чрез демонстрация на пищност, богатство, сила – отново да се популяризира християнското учение и да се привлекат нови хора ...

... Духът на барока (**бароковата настройка**) – това е индивидът, който показва своето лично богатство и то по възможно най-разточителния начин ...

Основни белези на барока: “фасада”, “изпъкналост”, “стълба”, “диагонал” ...

- “**фасадата**” – стремежът това, което е видимо за хората в максимална степен да демонстрира богатството (в какъвто и да е смисъл) на индивида ...
- “**диагонала**” (метафората за стълбата) – символизираща изкачването по йерархията, “движението нагоре”, символизира и предверието на “храма” ...
- “**изпъкналост**” (особено при бижутата) – символизира пищност, “богатство”, “нещо много повече, за да се побере нормално някъде” ...

¹³⁶ Хората от времето на Данте – виждали познати лица (негови близки, приятели, врагове) сред героите на произведението му „Ад”.

... Индивидът, обхванат от **маниеризма** е фокусиран не само в това да демонстрира своята индивидуалност, а най-вече в начина, маниера по който го прави...¹³⁷

Основни белези на маниеризма

- запазва се “диагоналния принцип”, но основната фигура е “**спиралата**”, която най-добре демонстрира “майсторството”, “маниера”, “стила” ...

Класицизъм (I_I при “индивидуализма”; център: Франция; 16 век)

“Просветения” човек

... В обществен план – това е времето, когато започва първоначалното противопоставяне на нациите, поради осъзнаването им като “индивидуалности” ...

... Това е времето на **абсолютизма** – краля Слънце (Луи 14) ...

... Френския класицизъм – също се “връща” към миналото, но не както Ренесанса - към културата на Римската империя, а към образците от Античната гръцка класика ...

Емблематични изкуства за класицизма стават – **театъра** и **литературата** ...

Основни белези на класицизма:

- Създават се правила за всичко (задава се формата!): как да се пише (литература), как да се играе (театър¹³⁸), как да се рисува¹³⁹, как да се музицира¹⁴⁰ и прочие. Класицизма ражда “**академизма**” – т.е. появява се академията (училището), в която се изучават правилата. Появяват се публични институции (места), в които човек срещу заплащане бива в нещо просветен ...¹⁴¹
- “**рационалността**” се поставя над всичко (фокус върху понятието) – стремеж нещата да се представят с нужната яснота и простота, в техните йерхични отношения и с възпитателна цел. Класицизмът във всичко търси **поуката** - културата се **морализира**. От изкуството се очаква да “учи на нещо”
- “**просветителска нагласа**” - образованието се издига в култ; разумния, притежаващия разсъдък човек се превръща в идеал; налага се идеята за възпитателната роля на културата и изкуството ...
- **красотата** се свързва с “образоваността”, а **грозота** – с невежеството ...

Романтизъм (E_E при “индивидуализма”; център: главно немците; 18/19 век)

“Изключителния” човек

... В най-общ план романтизмът – това е индивидуализъм, но осъзнал се като пряко отрицание на класическия дух. Носители (представители) на романтизма са главно немци. Романтичната нагласа – отхвърля тривиалното, баналното, ежедневието, прекланя се пред **изключителното**, разчита на късмета, търси чудото – изключителния човек, изключителната ситуация! Ражда се идеята за “сврѣхчовека”!

Романтикът най-често е неудовлетворен, извърнат (отхвърлен) от ежедневието ...

¹³⁷ Вече става много важно – не само “какво показваш, но и как го показваш” ...

¹³⁸ напр.: В театъра всичко трябва да става на едно и също място в ясно обозрими времеви граници ...

¹³⁹ За живописа – правилата се създават в **Италия** ...

¹⁴⁰ За музиката – правилата се създават в **Германия** (Виена)...

¹⁴¹ например: В музея – за историята; в специални сгради за спектакли, в библиотеката

... Романтизмът също се “връща към миналото” да търси вдъхновение и то - към началото на Средновековието – времето на крал Артур и рицарите около кръглата маса ... Романските времена – романтизъм!

Емблематични изкуства: **поезията и музиката** ...

Представители: Виктор Юго, Шуберт, Шуман, Вагнер

... Макар че романтизма се явява доминираща тенденция – през същия този исторически период особено във Франция - широко присъства и класицизма чрез академизма, чиято силна позиция произтича от неговото институционализиране ...

... И тъй като в по-широк мащаб – това е времето на екстензивното развитие на индивидуализма – израз на това са преди всичко появата по различни места на света на националните “школи” за правене на изкуство...

Модернизъм (R_R при “индивидуализма”; 20 век)

“Атомизираният” човек

... Рефлексивната¹⁴² фаза на индивидуализма ...

... Основната нагласа на “модерния” човек отново е да демонстрира своята индивидуалност. Той се стреми да се различава от другите, но вече не толкова с цялостната си личност, а поне с една екстравагантна своя черта...¹⁴³

... Ражда се “плеада” модернистични направления, които се фокусират върху изобразяването/представянето на някоя абсолютизирана част от човека ...

Основни белези:

- Абстрахиране на части от цялото и negliжиране на последното ...
- Принцип на неповторението ...
- Идеята да се твори изкуство за избрана (предварително) публика ...

... “Импresiонизма” – представлява генетичната фаза на модернизма. Интензивния период на модернизма - това е времето – между Първата и Втората световни войни, когато се създават законите, правилата за това как се прави модерно изкуство. През този период творят най-големите модернисти! ...

... След Втората Световна война – започва екстензивната фаза на модернизма. Това е времето, когато модернизма се разпространява по целия свят и официализира¹⁴⁴ като изкуство. Това е и времето на авангардизма¹⁴⁵ – агресивното налагане на модернизма ...

... Рефлексивната фаза на модернизма – настъпва с появата на постмодернизма. Това е времето, когато “всичко е позволено”. Изкуството става мозаично, започва се самоиронизира. Самоунищожаване се постепенно (изчерпва се) и авангардизма ...

... Рефлексивната фаза за рефлексивния период на индивидуализма съвпада с новата генеза – изкуството на **информационното** общество – все още създавано за и от любители; все още без “фиксиранни”, собствени форми, без правила и закони – просто като новото, което се е родило и започва да се развива

¹⁴² Индикатори: Творецът започва прекалено много да говори, да описва това, което прави и защо го прави – при това той много добре познава това, което са правили другите преди него ...

¹⁴³ Импресионистите – представят своите “впечатления”; изтъкват индивидуалното си възприятие на света ...

Експресионистите – се фокусират върху представянето на екстремни чувства, усещания, преживявания. За тях “нормалното състояние” не представлява интерес ...

¹⁴⁴ например: Във Франция се създава институт по модерно изкуство ...

¹⁴⁵ Авангардизма – не просто отрича академизма, изисква неговото унищожаване ...